

De blekersfamilie Bijvoet in Bloemendaal

Wim Post

Wim Post

De blekersfamilie Bijvoet in Bloemendaal

Uitgeverij J. H. Gottmer-Haarlem

Inhoud

Afbeelding omslag: Gezicht op Haarlem met blekerij
aan de Bloemendaalseweg te Overveen
(Jacob I van Ruysdael (1629 - 1682),
Rijksmuseum, Amsterdam).
Vormgeving: Roland van Helden GVN, Amstelveen.
Zetwerk: Foto/studio zetterij Text, Amstelveen.
Lithografie: Reprofa bv, Culemborg.
Bindwerk: Alblas, Zandvoort.
Druk: Amicitia, Bloemendaal.

© 1981

ISBN 90 900 0255 3

Voorwoord 5
Inleiding 7
De werkwijze op de blekerij 9
De blekerij aan de Zomerzorglerlaan 11
De blekerij aan de Korte Kleverlaan 27
Bijlagen 53
Afkortingen, Bronnen 56

Voorwoord

De belangstelling voor mijn woonplaats Bloemendaal is niet beperkt gebleven tot 'plaatjes kijken', maar uitgelopen op jarenlang archiefonderzoek, waarbij bleek welk een grote rol de blekers in zijn geschiedenis hebben gespeeld.

Wie zich verdiept in de Bloemendaalse blekers, maakt al spoedig kennis met de Bijvoeten, eeuwenlang een van de belangrijkste blekersfamilies. Zo belangrijk dat een aparte studie ervan wel gerechtvaardigd is; vooral ook omdat haar verhaal tevens veel vertelt van Bloemendaal in de bedoelde eeuwen.

Dat dit verhaal uiteindelijk deze inhoud en vorm heeft gekregen, heb ik te danken aan de medewerking van vele archieven, van de gemeente Bloemendaal, de heren J. A. M. Bijvoet, P. P. W. J. van den Brink, R. H. F. Roosdorp, B. C. Sliggers en L. Uitendaal.

Dat de lezers er evenveel plezier aan mogen beleven als ik tijdens mijn onderzoek.

Bloemendaal, april 1981
W. E. M. Post

blekerij

weiland

droogberg

blekerij

bleekveld

weiland

Inleiding

Het Bloemendaal van nu geeft, in vergelijking met de situatie aan het einde van de zestiende eeuw, een totaal ander beeld. Toen beheersten blekerijen in overgrote mate de aanblik van het dorp. Als we bijvoorbeeld de plattegrond van landmeter Peter Bruyns uit het eind der zestiende eeuw bekijken (afb. 1), zien we een bijna aaneengesloten rij blekerijen aan de oostkant van de Bloemendaalseweg en de Kennemerweg, en aan de westkant van de Brederodelaan, met de omgeving aan het eind van de Zomerzorgerlaan, bij het Huis te Bloemendaal.

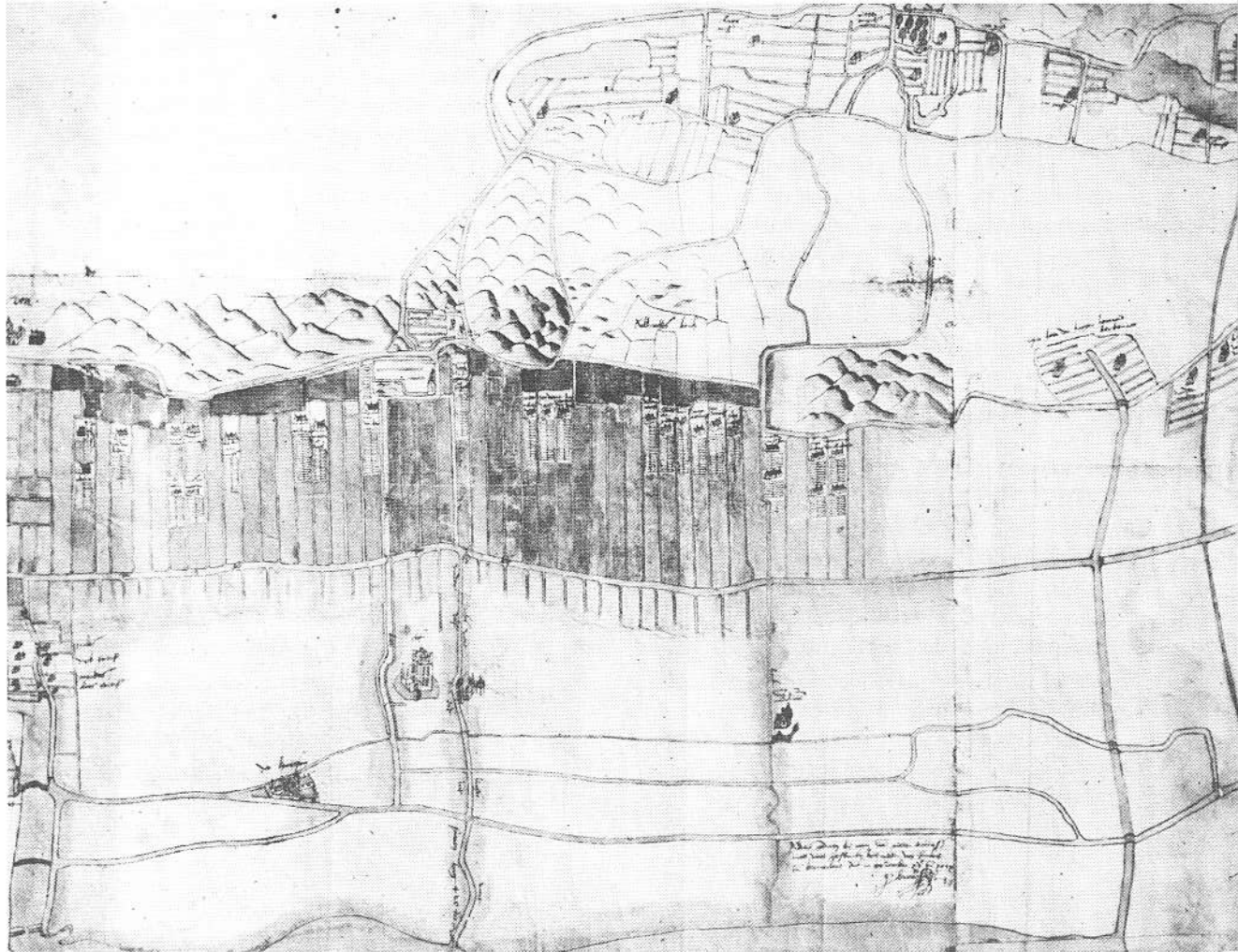
Het kwalitatieve peil waarop de blekerijen rondom Haarlem kwamen te staan, is mede te danken geweest aan de vestiging van Zuidnederlanders; vele Brabanders en Vlamingen, door geloofs- en andere vervolgingen geteisterd, zochten in en rond Haarlem, met meenamen van de nodige vakkennis, een goed heenkomen. Volgens gegevens uit het Haarlemse gemeentearchief zou de eerste bleker van betekenis uit Brabant de bleker Lambrecht van Dale zijn geweest.¹ Hij oefende dit beroep eerst in Goch uit bij Kleef, en vestigde zich in 1577 in Overveen aan de Rampenvaart, enkele jaren later gevolgd door vele anderen. In de zeventiende eeuw bereikte de bedrijvigheid

van het bleken een hoogtepunt: het aantal blekerijen nam in de achttiende eeuw weer af, vooral aan het einde ervan, toen door de invoering van chemische middelen als chloor en zwavelzuur het procédé van het bleken aanmerkelijk werd verkort. Vele blekerijen werden opgeheven en veranderd in bollenland, weiland of buitenplaats. Buitenplaatsen of hofsteden als Saxenburg, Wildhoef, de Rijp, Hartenlust, Sparrenheuvel en de Beek, liggen van oorsprong grotendeels op blekersvelden.

In de negentiende eeuw, toen er nog maar enkele blekers over waren, gingen die zich toeleggen op het 'kleerbleken', het bleken of wassen van kleding, wat uitliep op bedrijven die we nu wasserijen noemen. Aan die tak van nijverheid herinneren nu alleen nog een paar straatnamen in onze gemeente zoals Blekerspad, Dompvloedslaan, Kluyskenslaan, Mollaan, Pieter Keylaan en Zomerzorgerlaan. De laatste kleerblekerij, van Gherels uit Overveen, werd in 1938 overgebracht naar het Openluchtmuseum te Arnhem.

Voor we ons nu verdiepen in een typisch Bloemendaals blekersgeslacht, is het goed eerst even stil te staan bij de werkwijze op de blekerij, en bij wat er precies onder bleken werd verstaan.

- 8 1. Plattegrond van
Bloemendaal in 1599
(P. Bruyns). In het midden
loopt horizontaal de Delft,
met daarboven de Bloemen-
daalseweg (G.A.H.).

De werkwijze op de blekerij

Ruw linnen of garen heeft van zichzelf een roodachtig gele tint. Het doel van bleken was dat linnen of garen, dat bij het spinnen en weven ook nog vuil en vet geworden was, van alle ongerechtigheden te ontdoen, met als eindresultaat een prachtig wit produkt. Het gehele bleekproces verliep in beknopte vorm aldus: merken, sorteren, wegen, logen, spoelen, wringen, besproeien, melken of zuren, spoelen, wringen, blauwen, drogen, wegen, verpakken en, tenslotte, verzenden.

Wanneer het linnen of garen op de blekerij was aangekomen - afkomstig van lakenkooplieden uit Haarlem en Amsterdam, maar ook wel uit het buitenland, en verpakt in houten kisten of vaten - werd het eerst van een *merk* voorzien om verwarring te voorkomen. Dan werd het *gesorteerd* en *gewogen* om na te gaan of het gewicht klopte; aan de hand daarvan werd het bleekloon bepaald. Dit alles gebeurde in het looghuis waar ook de koperen ketels voor het logen stonden. Het *logen* is een uiterst vakkundig proces, waarbij in die ketels het linnen of garen samen met as (zuiver uitgegloeide as van naald- of eikehout) en water verhit werd tot tegen het kookpunt. De uitdrukking 'uitgekookt zijn' is van dit proces afkomstig. Na het logen werd het linnen of garen *gespoeld* in

houten kuipen; en dat werd verschillende malen herhaald naar gelang de bereikte witheid.

Dan werd het *gewrongen* in de bok, een apparaat dat buiten stond opgesteld om er het overtollige water uit te persen. Het garen of linnen werd daarna buiten op de bleekvelden uitgelegd en van tijd tot tijd met het heldere duinwater *besproeid*, met behulp van houten hoosspanen, ook wel *gieters* genoemd.

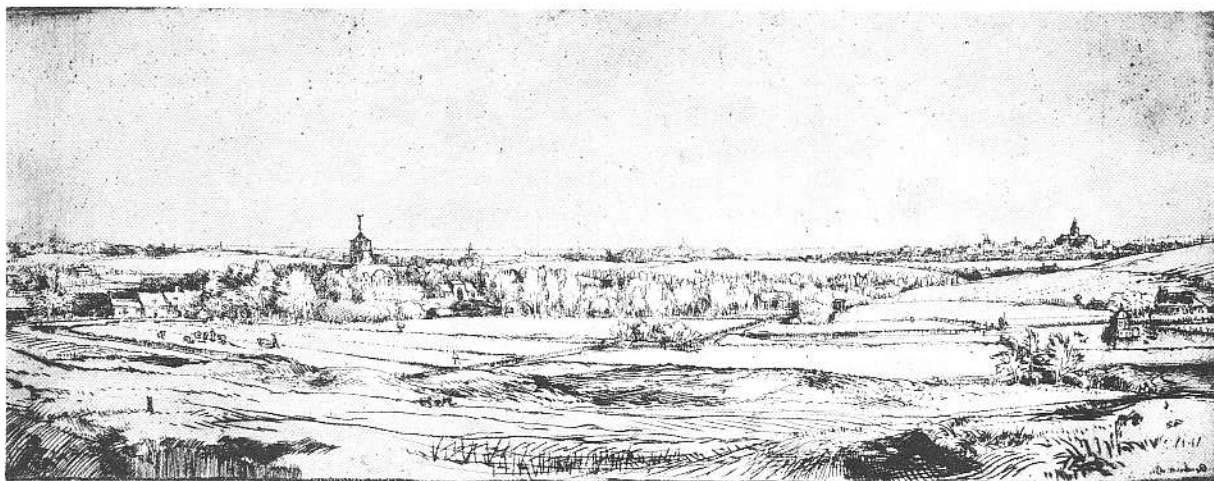
De volgende behandeling bestond uit het *zuren* of *melken* om de nog aanwezige kalkresten uit de weefsels te verwijderen en ook de kleur nog te verbeteren. Daarvoor werd melk gebruikt die eerst verzuurd was in de zogenaamde melktorens, die zich in het melkhuis bevonden. Die melktorens waren tegen het looghuis aangebouwd: de melk erin werd verwarmd door een fornuis of oven, met turf of hout gestookt. Daarna werd het linnen of garen opnieuw *gespoeld* met water, en na het spoelen opnieuw *gewrongen* om het overtollig water vóór het blauwen zoveel mogelijk te verwijderen.

Het doel van het *blauwen* was de gelige tint weg te krijgen. Er werd blauwsel voor gebruikt, een gemalen kobalt, dat hier in Bloemendaal in speciale blauwselmakerijen werd gemalen. Het bekende zakje blauw voor de was van vroeger stamt ervan af.

Tenslotte werd het linnen of garen naar de droogberg of hang gebracht, meestal een hoog gelegen stuk duin, om het op hangpalen of stekken, vrij van de grond, te laten *drogen*. Dan werd het opnieuw *gewogen*, *verpakt* in blauw papier en in kisten of vaten *verzonden*.

De hele procedure nam zo'n twee à drie maanden in beslag. De werkwijze van garen week iets af van die van linnen of zogenaamd lijnwaad, maar, globaal genomen, kwam het op hetzelfde neer.

De blekerij aan de Zomerzorggerlaan

2. Gezicht op hofstede Saxenburg (huis met torentje). Op de voorgrond de blekerij van Bijvoet, rechts de gronden van Duin en Daal (ets van Rembrandt, 1651).

11

Zij, die zich wel eens bezighouden met het onderzoek naar de historie van onze gemeente, zullen zeker geconfronteerd worden met het blekersbedrijf, dat vroeger de grootste tak van nijverheid hier in de omgeving is geweest. En onder die vele blekers komt men dan steeds de familie Bijvoet tegen, die door de eeuwen heen het blekersvak heeft uitgeoefend aan de Zomerzorggerlaan en de Korte Kleverlaan. Om de geschiedenis van hun blekersbedrijf te reconstrueren, gaan we terug naar het jaar 1671; dan komen we voor het eerst een Bijvoet tegen: Lambert Jansz. Bijvoet, geboren

in of om Alkmaar, huurde toen in Bloemendaal van jonkvrouw Sohier de Vermandois een lijnwaadblekerij.² Als Lambert kort voor 1 november 1674 overlijdt,³ draagt zijn vrouw, Cornelia Bra, de huur van die blekerij over aan de broer van Lambert, Hendrik Jansz. Bijvoet. Uit het notarieel protocol van notaris Gellinkhuysen is niet op te maken waar precies die blekerij lag, maar later zal blijken dat het aan de Zomerzorggerlaan geweest moet zijn.

Hendrik was getrouwd met de zus van Cornelia, Guertje Bra. Waarschijnlijk is kort na de huur-overdracht de blekerij in hun bezit gekomen, want, ofschoon transportakten ontbreken, is het jaar 1674 altijd beschouwd als het stichtingsjaar van het blekersbedrijf van de familie Bijvoet. Dit jaar stond ook vermeld op het gebouw van de wasserij aan de Korte Kleverlaan, waar het bedrijf in 1944 zijn einde vond.

De blekerij van de eerste Bijvoeten lag aan de Zomerzorgerlaan, tussen de hofstede Saxenburg en het Huis te Bloemendaal (afb. 2), ongeveer omsloten door de tegenwoordige Lage Duin en Daalseweg en de Zomerzorgerlaan; de huidige Arnoldlaan, Jozef Israëlsweg en Mesdaglaan lagen er dus binnen en ook het hockeyveld van Bloemendaal aan de Aelbertsbergweg en Brederodelaan.

De gezusters Bra waren beiden in Bloemendaal geboren. Hun ouders hadden ook een blekerij, ten westen van die van hun echtgenoten, ongeveer op de plaats waar nu hotel Duin en Daal staat. Beide blekerijen, zowel aan de Zomerzorgerlaan (Bijvoet) als die op het terrein van Duin en Daal (Bra), bestonden al in 1599, zoals de kaart van landmeter Adriaan Okkersz. uit die tijd laat zien.

Op Zomerzorg zat toen de bleker Claes Arisz., op Duin en Daal Arent Pietersz. Deyman. In die tijd ging het de blekerijen rond Haarlem voor de wind; dat was ook het geval met die van de familie Bijvoet. Hendrik Bijvoet en Guertje Bra kochten in 1692,⁴ en kort daarna, percelen grond op en trokken die bij hun bestaande blekerij. Als Guertje Bra op 7 mei 1696 aan ene Johan Braams een stuk tuinland verkoopt,⁵ gelegen tegen de duinen en het Huis te Bloemendaal (hofstede Aelbertsberg), *daar waar de poort of 't hek van het zelve huis staat*, blijkt dat ze op dat moment weduwe is, en dat haar man Hendrik kort voor deze datum moet zijn overleden. Ze hadden drie kinderen, de zoons Jan en Claes en een dochter Anna, die allen op de blekerij hielpen. In haar testament, dat ze op 20 juni 1696 te Haarlem liet opmaken,⁶ wilde ze al haar bezittingen aan haar kinderen nalaten. Die bestonden uit: de blekerij die ze bewoonden, de boomgaard, het naast gelegen land, de gereedschappen van de blekerij, alle bedden van de dienstboden (personeel), lijn-waaddekens, de paarden, wagens enzovoort. Eveneens: een stuk land in de Velsbroekerpolder, genaamd het Haartventje, een rentebrief van f 1.500 op de herberg de Witte Valk op de hoek van de Kleverlaan, en nog enkele obligaties.

Zo'n vijftien jaar later zien we echter dat alles anders uitpakt. Als op 11 maart 1711 Guertje is overleden,⁷ blijkt uit de boedelscheiding dat haar drie kinderen op dat moment ook niet meer in leven zijn. Haar bezittingen gaan dan naar de kinderen van haar beide zoons; omdat over dochter Anna niet meer wordt gesproken, zal zij ongetrouwd of kinderloos zijn overleden. De nalatenschap wordt als volgt verdeeld: De kinderen van *Jan Bijvoet* - en dat zijn er zeven: drie meisjes, Maria, Cornelia en Agatha, en vier jongens, Hendrik, Nicolaes, Pieter en Lambert - kregen van hun grootmoeder de blekerij met bijbehorend land, groot 8 morgen of circa 6,5 ha, met alle huizen, schuren enzovoort, getaxeerd op f 7.500. Ook kregen ze een stuk land in de Vijfhuizerpolder onder Schalkwijk in de heerlijkheid van Nieuwerkerk, en tenslotte een obligatie van f 1.500. Alles tezamen een bedrag van f 9.710. De kinderen van *Claes Bijvoet* kregen van haar een huis met erf binnen de stad Haarlem op de Nieuwe Gracht, aan de noordzijde tussen de Kruisstraat en de Jansstraat. Verder het land in de Velsbroekerpolder, een aantal schuldbrieven waaronder ook die van de herberg de Witte Valk. Alles tezamen een bedrag van f 9.600. Uiteindelijk zijn het Nicolaes, Pieter en Lambert die op de blekerij van hun grootouders het bedrijf

hebben voortgezet. Hun broer Hendrik verkocht zijn deel van de blekerij op 31 maart 1726 aan Nicolaes.⁸

De bleek, die dus van Nicolaes was geworden, had een oppervlakte van 4 morgen en 305 roeden of circa 4 ha, met nog een weiland van 3 morgen en 300 roeden; dit laatste is thans het hockeyveld van Bloemendaal, gelegen tussen de Aelbertsbergweg en de Zomerzorgelaan. Nicolaes Bijvoet trouwde op achtentwintigjarige leeftijd met Helena Sniijders, en uit dit huwelijk is het zoon Jan (1729-1788) geweest, die de blekerij van zijn ouders overnam en na het overlijden van zijn vader op 21 juni 1736 voortzette.

Ten zuiden van zijn blekerij lag de bleek van Nicolaes' broers Pieter en Lambert, respectievelijk geboren in 1700 en 1705, op de blekerij aan de Zomerzorgelaan. Op 24 mei 1724 kreeg de nog minderjarige Lambert zijn *veniam aetatis*, zodat ze samen zelfstandig een bedrijf konden gaan voeren.⁹ Een jaar later begonnen de broers een lijnwaad- en camerixdoekblekerij. Camerixdoek is kamerdoek of batist.

Pieter trouwde op 19 februari 1738 met Catharina Kelders en Lambert op 26 november 1736 met Agatha van Bommel uit Haarlem. Van beide gelegenheden is een bruiloftsgedicht bewaard gebleven (afb. 3).

OP HET HUWELYK VAN DEN HEER PIETER BIJVOET EN MEEUFROU CATHARINA KELDERS.

In den Loh zwaenge op Bykomst den 10 Junij 1738.

Gedroeft is die mensche, die in de wêreld levet, en die niet weet, dat hy in de wêreld levet, en die niet weet, dat hy in de wêreld levet...

BRUYLOFTS-GEZANG.

ARIA. Menschliken is die mensche, die in de wêreld levet, en die niet weet, dat hy in de wêreld levet, en die niet weet, dat hy in de wêreld levet...

TIER ERUYLOFFTE VAN DEN HEER LAMBERTUS BIJVOET EN MEEUFROU AGATHA VAN BEMMEL.

In den Loh zwaenge op Bykomst den 17 Junij 1736.

Gedroeft is die mensche, die in de wêreld levet, en die niet weet, dat hy in de wêreld levet, en die niet weet, dat hy in de wêreld levet...

BRUYLOFTS-GEZANG.

ARIA. Menschliken is die mensche, die in de wêreld levet, en die niet weet, dat hy in de wêreld levet, en die niet weet, dat hy in de wêreld levet...

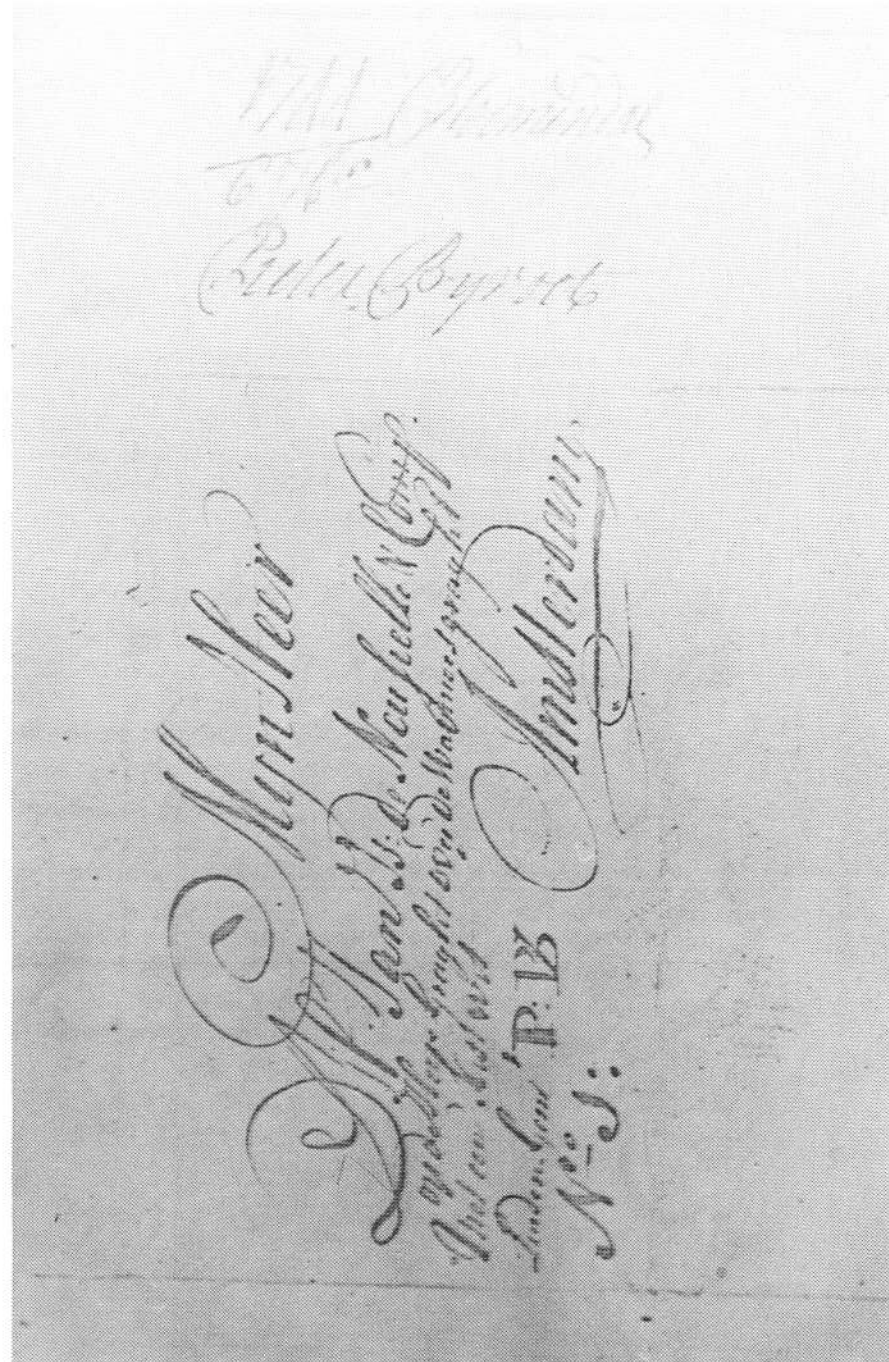
4. Monogram van Pieter Bijvoet (1744) bij brief aan de gebroeders de Neufville (G.A.A.).

Hun blekerij was 3 morgen groot en grensde aan de oostkant aan de buitenplaats Saxenburg, en ten noordwesten aan een weiland van 1 morgen en 157 roeden, dat Pieter later, op 1 juni 1738, van Anthonie van Bemmelen kocht, de vader van Lamberts vrouw.

De blekerij van Pieter en Lambert omvatte veertien bleekvelden; vanaf 1736 hadden ze ook een droogberg in pacht,¹⁰ die aan het westeinde van het Molenduin was gelegen - waarschijnlijk hoek Donkerelaan-Brederodelaan. Een droogberg was bestemd om het linnen de laatste behandeling te geven, het drogen, en was meestal een hooggaand stuk duin (afb. 12).

Toen Lambert op 7 mei 1744 van een tante, de zuster van zijn moeder, een gedeelte erfde van de blekerij¹¹ die hij al reeds jaren met zijn broer in gebruik had, verkocht hij de gehele blekerij aan Pieter en beëindigde tevens het compagnonschap. Op Lambert en zijn nieuwe vestiging als bleker komen we straks terug.

Van Pieter is bekend dat hij in 1744 bleekte voor de Amsterdamse lakenkooplieden Jan en Izaak de Neufville op de Herengracht.¹² Uit bewaard gebleven correspondentie tussen Bijvoet en zijn Amsterdamse klanten zijn we ook op de hoogte

van het monogram dat Pieter als bleker gebruikte bij verzending van de produkten en die hij ook als merk in zijn brieven vermeldt. Hij had de letters P, B en V sierlijk samengevoegd, terwijl zijn collega Gerrit Gudde de twee G's met de ruggen naar elkaar toe had gezet (afb. 4).

Als Pieter in 1745 komt te overlijden, zet zijn vrouw Catharina Kelders de blekerij nog een tweetal jaren voort. Dan verkoopt zij de hele blekerij aan de blekers Jacob en Pieter Bra en spoedig wordt het hele terrein in weiland veranderd.

De inventaris van de blekerij werd op 10 februari 1747 ter plaatse geveild. Het was de gewoonte om een paar dagen tevoren in de omgeving plakaten aan te plakken met de datum van de veiling en de lijst van de te veilen goederen. De goederen die onder de hamer kwamen, waren onder andere een aantal gieters oftewel de houten hoosspanen om het water uit de gietsloten over het linnen of garen te sproeien; houten kisten die dienden als materiaal om linnen in te verzenden; de wringbak, een groot houten instrument dat leek op een grote wringer verbonden met een rad, waaraan gedraaid kon worden - er zat ook een groot zeil aan waarin het linnen of garen werd opgesloten om er dan door strak aandraaien het laatste water

uit te persen. Ook het rollend materiaal werd verkocht, waaronder hun chees, rolwagen, speelwagen en zelfs twee paarden. Vervolgens een aantal kuipen en ketels, gebruikt voor het logen en blauwen; enkele waren van koper en, daar koper ook toen prijzig was, werden ze vóór de verkoping in de Waag te Haarlem gewogen. Verder een aantal complete bedden waar het personeel tijdens het zomerseizoen op sliep: van midden maart tot midden november. Er werden zelfs bloembollen geveild, die op een hoekje van de blekerij waren gekweekt. Uit het woonhuis verkocht men onder andere Delftse schotels en kopjes, acht schilderijen, een horloge en een kabinet.

Veel van de blekersgereedschappen werden opgekocht door Pieters broer, Lambert, die kort erna een blekerij zou beginnen aan de Korte Kleverlaan.

In 1765 kwam de gewezen blekerij van Pieter Bijvoet in handen van Arent Lits,¹³ die al eerder de blekerij van de familie Bra had gekocht op de gronden waar nu hotel Duin en Daal staat. Al deze gronden tezamen zouden later deel gaan uitmaken van het plan Duin en Daal, met uitzondering van het weiland van 1 morgen en 157 roeden, dat Pieter Bra in 1777 verkocht¹⁴ aan Jan Bijvoet

(1729-1788), de zoon van Nicolaes Bijvoet. Deze Bijvoet exploiteerde op dat moment de andere blekerij aan de Zomerzorglerlaan. Zo kwam het weiland dat eens aan Pieter Bijvoet toebehoorde, weer in de familie terug; het lag ongeveer aan de noordkant tegenover hotel Duin en Daal. Deze Jan moet het ook geweest zijn, die de blekerij de naam Zomerzorg gaf - waarnaar de Zomerzorglerlaan is genoemd. Een zeer toepasselijke naam overigens met al die zorgen van het zomerseizoen.

Jan trouwde op 12 december 1788 met de uit Haarlem afkomstige Maria Soutman. In zijn blekersperiode was hij jarenlang armenmeester van de rooms-katholieke parochie in Overveen; hij had er met zijn oom Lambert een plaats in de blekersbank onder de *singsolder* (zangkoor) in de toenmalige kerk.¹⁵ Het zou nog tot 1917 duren voordat Bloemendaal een eigen rooms-katholieke kerk kreeg aan het andere eind van de Zomerzorglerlaan, hoek Bloemendaalseweg, waar nu Albert Heijn is gevestigd.

Jan is ook de laatste Bijvoet geweest, die op Zomerzorg bleekte, want enkele dagen na zijn overlijden verkoopt zijn weduwe Maria Soutman, op 12 december 1788, de blekerij Zomerzorg aan Jansje de Graaf, voor haar drieëntwintigjarige

zoon Simon van Nieuwenhoven, voor de somma van f 7.000. Maria Soutman hield blijkbaar op de blekerij een vrij hoge hypotheek, want op 15 maart 1800 verkoopt haar tweede echtgenoot, de heer A. de Jong uit Maassluis, de blekerij aan Hendrik Lis, eveneens bleker te Bloemendaal. De blekerij werd als volgt omschreven:¹⁶

Een zeer waterrijk en bysonder aangenaam gesitueerde blekerije, genaamd Zomerzorg, gelegen onder Bloemendaal aan de achterduinen, bestaande uit een hegt, sterk en wel doortimmerd woonhuys voorzien bij het inkomen van een portaal, vervolgens komt men in een behangen voorkamer waarin een moderne schoorsteen met extra fraay schilderstuk, verder een kapitale paardestal voor 6 paarden, koestal, extra groot wagenhuys, hooij, stro of haver zolder en eveneens een melk, loog en garenhuys, spoel en verdere getimmertens, dan nog extra schone bleekvelden, moes en andere tuinen, met een stukje weiland naast dit perceel gelegen tegen het duin en een singel houtgewas, alles te samen groot vier morgen drie honderd drie en negentig roeden, doch zonder de gereedschappen die op de blekerij waren, zoals koperen loogketels, houten wringbakken, lode pijpen, pomp en een partij in de grond staande hyacinten.

5. *Gezicht op de gronden van Zomerzorg in 1818, richting Haarlem. Links Groot Zomerzorg, rechts Duin en Daal (P. G. Westenberg, G.A.H.).*

Hendrik Lis betaalde er f 5.200 voor. Het 4 morgen grote weiland, dat tot Kerstmis 1802 verhuurd was aan Hendrik van Breukelen (een gedeelte ervan is thans het hockeyveld van Bloemendaal tussen de Aelbertsbergweg en Zomerzogerlaan), werd gekocht door de huurder voor f 2.650. Hij woonde op de boerderij aan de Korte Laan, thans Brederodelaan, ongeveer tegenover de nieuwe appartementenflat (afb. 11). Het al eerder genoemde weiland van 1 morgen en 157 roeden tegenover hotel Duin en Daal werd ook eigendom van Hendrik Lis.

Maar al na twee jaar wordt de blekerij door Hendrik Lis verkocht aan Maarten Steffens. De blekerij wordt daarmee opgeheven, want de verkoper legde aan Steffens op¹⁷ daar geen blekersbedrijf meer te beginnen (afb. 5).

Na het stilleggen van de blekerij, de laatste in die omgeving, begint Steffens ter plaatse het logement Zomerzorg. Tot 1856 is het logement gebleven, tot 1835 geëxploiteerd door Steffens, daarna door Assuérus van der Voort.¹⁸

In deze logementsperiode vonden er een paar belangrijke gebeurtenissen plaats, onder andere in 1835 het huwelijksfeest van de zuster van Nicolaas Beets (Hildebrand) met de Haarlemse uitgever Bohn, in 1846 een feestmaal, aangeboden door het gemeentebestuur, ter gelegenheid van de

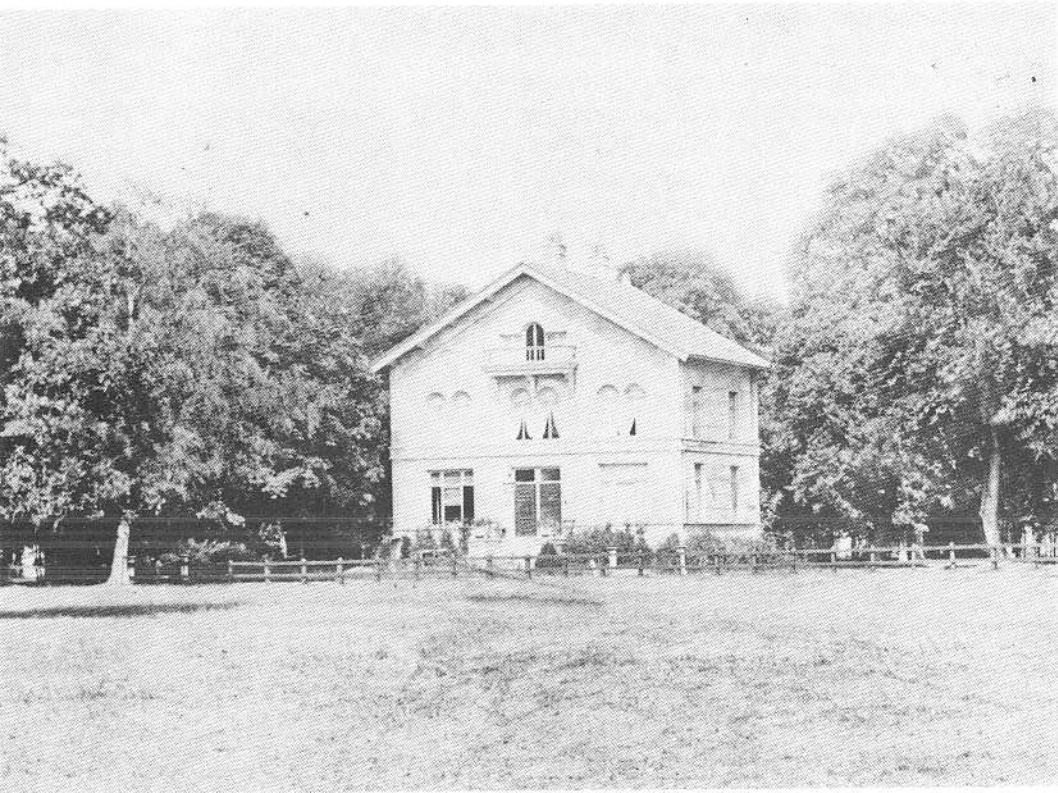
ingebruikname van het nieuwe raadhuis van Bloemendaal aan de Korte Zijlweg (thans ongeveer parkeerplaats van hotel Roozendaal); in de achttiende eeuw had er het overbekende klokkenhuis gestaan, gebouwd door J. D. Zocher. In 1852 werd in het logement het bruiloftsmaal gehouden van de dichter P. A. de Genestet en Jetje Bienfait van het buitentje Welgelegen, dat in 1917 rooms-katholieke pastorie werd - op de plek waar thans de vestiging van Albert Heijn is in Bloemendaal. Van 1845 tot 1856 vierde het Haarlemse Sint Jacobsgilde jaarlijks haar gildefeest in logement Zomerzorg. En in 1853 werd er de buitenplaats Duin en Daal geveild.

Na Assuérus van der Voort wordt op 29 september 1856, voor f 26.000, eigenaar van Zomerzorg Cornelis Willem van Valkenburg, onder andere heemraad van de Anna Paulownapolder, en wonende aan de Nieuwe Gracht te Haarlem. Hij verandert het logement Zomerzorg in een buitenplaats, zoals met logement Duin en Daal al in 1824 was gebeurd.

Bij de verkoop wordt het als volgt omschreven:¹⁹

Het logement genaamd Zomerzorg met deszelfs behuizing, grooten zaal, stal, koetshuis, loots en verdere getimmerten en erven, mitsgaders de daarbij

6. Duinhoeve of Groot Zomerzorg in 1870 in eclectische bouwstijl, midden negentiende eeuw veel toegepast (G.A.II).

behoorende gronden bestaande in moestuin, bouw en weiland, voorts boschgronden (ruim 2 bunders), eene belangrijke partij duingrond (ruim 6 bunders) met een daarop staande koepel te zamen groot elf bunders.

De landerijen waren dus door A. van der Voort aanzienlijk uitgebreid.

Van Valkenburg gebruikte Zomerzorg, met zijn echtgenote jonkvrouw C. Teding van Berkhout, als zomerverblijf; gedurende de winter woonde hij te Haarlem. Voor hij Zomerzorg kocht, verbleef hij 's zomers in Villa Franca op de hoek van de Donkerelaan en de huidige Brederodelaan. Hij zal wel de nodige veranderingen hebben aangebracht om het logement in een buitenverblijf te veranderen. De naam Zomerzorg doopte hij om in Duinhoeve.

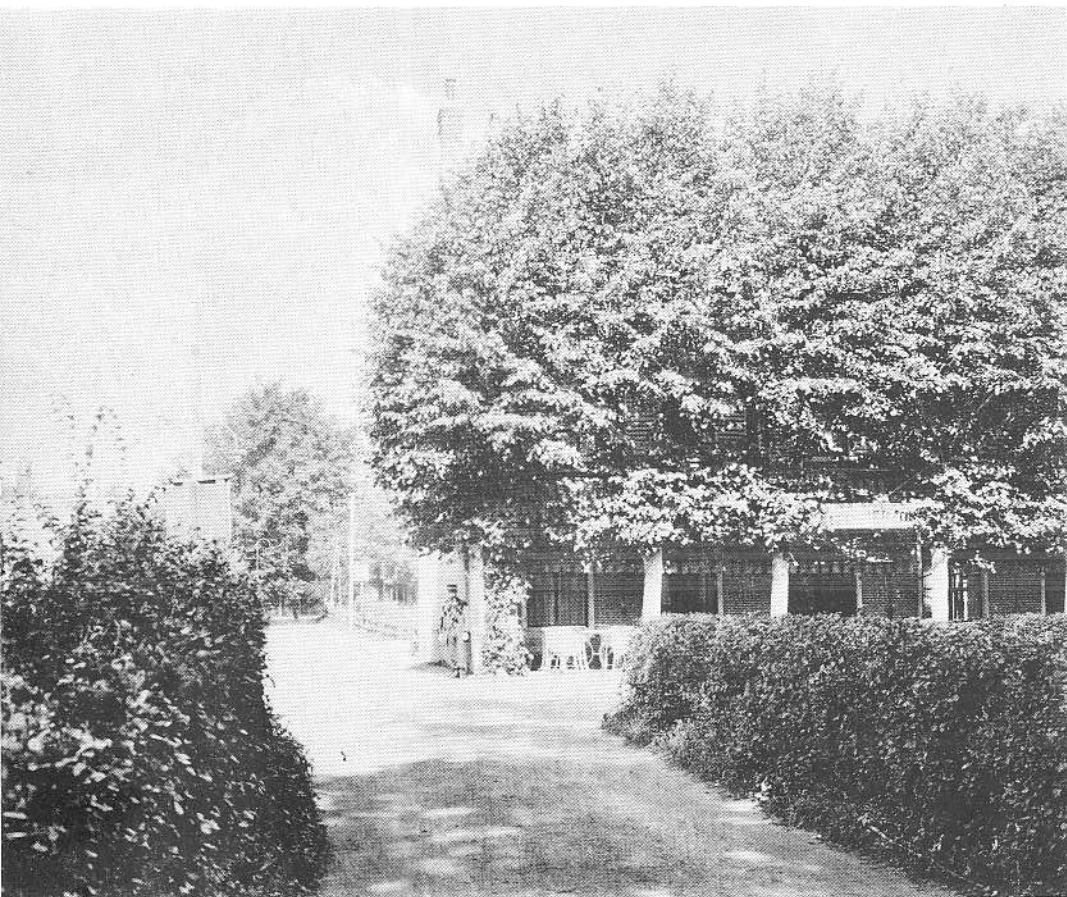
Lang heeft hij er echter niet verblijf gehouden, want na enkele jaren overleed hij; zijn vrouw betrok toen weer Villa Franca, later Maria's Lust geheten en vervolgens Castagnola.

Op 3 april 1860 wordt in de herberg 't Slot van Vreeburg van de weduwe Sniijders (thans Vreeburg tegenover de Nederlands hervormde kerk) Duinhoeve geveild. Nieuwe eigenaar werd Hendrik D. Gildemeester Buse, commissionair in fondsen en wonende te Haarlem. Duinhoeve

7. Uitstapje met de naaste
familieleden naar kasteel
Assumburg te Heemskerk in
1895 ter gelegenheid van het
ondertrouwfeest van
Adriana C. D. Huyssen en
Nicolaas H. Eldering op
15 september. In het midden,
achter de fles wijn, het
bruidspaar; naast de bruid
haar moeder, mevrouw
W. E. Huysser-Gompertz.

8. *Hotel-restaurant Zomerzorg omstreeks 1917, aan de toen zo geheten Kortelaan, nu hoek Brederodelaan-Zomerzorglerlaan. Links de zogenaamde Vijfhuizen van Saxenburg (G.A.B.).*

9. *Hotel-restaurant Zomerzorg in 1963, ten tijde van de familie P. Doodeman, thans vervangen door de appartementenflat (P. Doodeman).*

bleek nu in oppervlakte nog maar 1 bunder 47 roeden en 40 ellen te beslaan, en dus aanmerkelijk kleiner dan de blekerij was geweest. Waarschijnlijk was de grond in percelen verkocht, waarvan de heer Arnold op Duin en Daal er een paar gekocht zal hebben.

Na nog tweemaal verwisseld te zijn van eigenaar, werd Duinhoeve op 28 februari 1885 eigendom van mevrouw Wilhelmina E. M. Huyssen-Gompertz (afb. 6 en 7). Bloemendaal zal voor haar niet vreemd geweest zijn, want haar vader was de Amsterdamse koopman Willem H. Gompertz die sinds 1849 de hofstede Sparrenheuvel in eigendom had als zomerverblijf.²⁰ Zij verhuurde in 1889 het buiten Duinhoeve aan de logementhouder J. M. G. Bredemeyer, waarna het opnieuw logement werd.

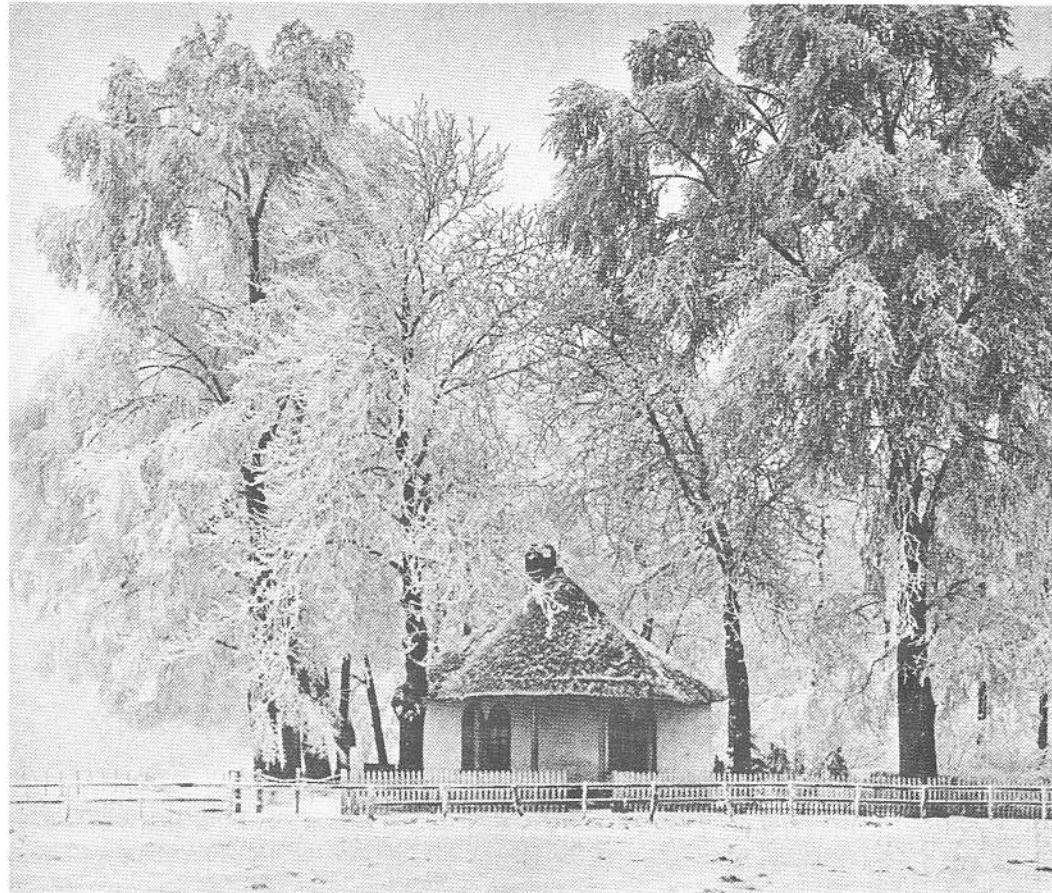
Het kreeg nu de naam van Groot Zomerzorg, niet te verwarren met Klein Zomerzorg op de hoek van de Brederodelaan en Zomerzorglerlaan, waar nu een nieuw appartementencomplex staat (afb. 8). Aan het eind van de vorige eeuw stond

10. De tuinmanswoning van Groot of Oud Zomerzorg in de winter van 1911, ten tijde van de familie Bierens de Haan (H. Dijkstra).

daar het koffiehuis van de familie Bitterberg, later van de heer Hupkes. In de Camera Obscura treft men een stukje over Bitterberg aan.

Ook ten tijde van de heer P. Doodeman (van 1959 tot 1964) is Klein Zomerzorg een bloeiend hotelrestaurant geweest, totdat het in 1977 door brand werd verwoest en kort daarna gesloopt (afb. 9). Ook dit plekje behoorde oorspronkelijk tot de blekerij. Het lag aan de toen zo geheten Korte Laan, een smal begroeid wegje dat van de Zomerzorglerlaan liep naar de Donkerelaan, doch in 1922 door de verlenging van de Brederodelaan is komen te vervallen. De Zomerzorglerlaan kreeg op 22 november 1894 van de gemeenteraad zijn officiële naam, verwijzend dus naar de voormalige blekerij van Bijvoet.

Om terug te komen op Groot Zomerzorg, er is nog iets te melden dat niet vergeten mag worden: het bezoek van de toen jonge koningin Wilhelmina en haar moeder, koningin-regentes Emma, aan Groot Zomerzorg op 7 april 1894. Zij bezochten die dag de bollenvelden in onze gemeente en tevens de tentoonstelling op de tuinen van de firma Krelage en Zonen aan de Zijlweg te Overveen, toen nog binnen de gemeente Bloemendaal. De rijtoer ging door Aerdenhout, langs Elswout naar Overveen, door

24 11. De boerderij van
Uitendaal in het begin van
deze eeuw aan de toen nog
zo geheten Kortelaan, in
1922 doorgetrokken tot de
Brederodelaan. In de acht-
tiende eeuw was de boerderij
bewoond door Van
Breukelen. Ze stond met de
achterzijde schuin tegenover
de huidige appartementen-
flat. Kort na deze opname
gesloopt (G.A.B.).

het Bloemendaalse park en bos, en zo naar Zomerzorg. Daar zijn koningin en moeder uitgestapt; ze wandelden door de tuin van hotelhouder Bredemeyer en beklommen vervolgens via de rustieke trap de duinen om te genieten van het prachtige uitzicht, daar waar nu de uitkijktoren het Kopje staat.

Als hotelhouder Bredemeyer in 1899 overlijdt, zet zijn weduwe nog twee jaar de zaak voort. Daarna is het logement korte tijd in gebruik geweest als sanatorium, maar dan wordt Groot Zomerzorg opnieuw buitenverblijf, nu van de dochter van mevrouw Huyssen-Gompertz, Adriana C. D. Huyssen-Eldering (afb. 7). Omstreeks diezelfde tijd zijn diverse wegen in de omgeving aangelegd: de Jozef Israëlsweg, de Mesdaglaan, de Arnoldlaan, de Hoge, Lage en Midden Duin en Daalseweg. De Haarlemse tuinarchitect Leonard A. Springer had van de Binnenlandse Exploitatie Maatschappij de opdracht gekregen dit woonpark te ontwerpen.

In 1908 wordt Zomerzorg buitenplaats van de familie Bierens de Haan-Waller. Zij liet het huis verschillende malen verfraaien; bij de veranderingen is ook de hoofdingang verplaatst van de Zomerzorgerlaan naar de zijkant aan de Jozef Israëlsweg. Op het stenen inrijhek staat nog de

12. Oud Zomerzorg, vlak voor de sloop, aan de Jozef Israëlsweg in 1963 (N. Eldering).

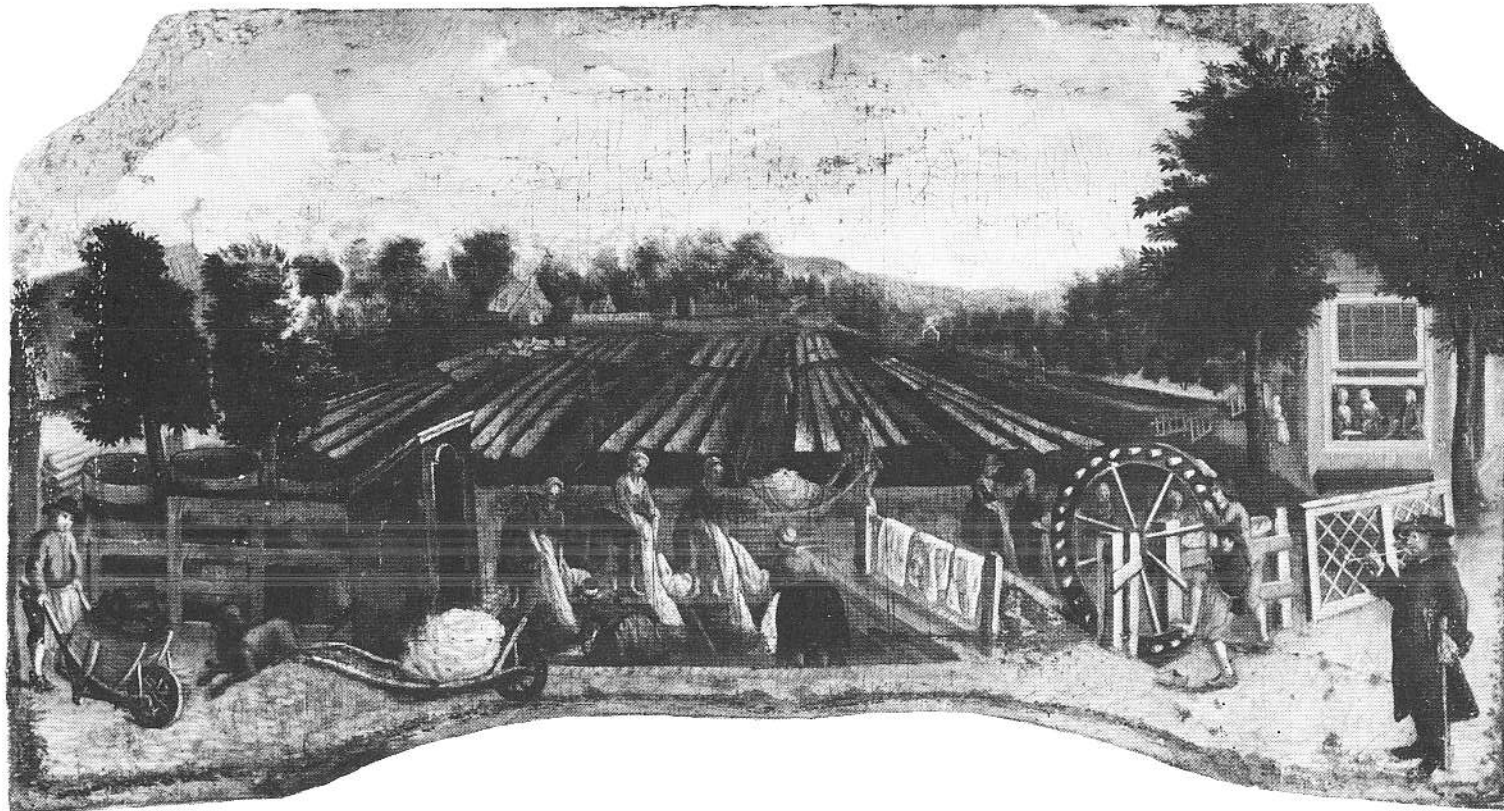

naam Oud Zomerzorg vermeld. In die periode werd ook de tot het buiten behorende tuinmanswoning vergroot (afb. 10), dat aardige huisje met waranda, pilaren en rieten dak, hoek Jozef Israëlsweg-Zomerzorgerlaan.

Tot 1959 is Zomerzorg in de familie gebleven, daarna is het niet meer bewoond geweest. Na enige jaren leegstand is het tenslotte in 1963 afgebroken en door de huidige bebouwing vervangen (afb. 12).

13. De blekerij van Bijvoet aan de Korte Kleverlaan, eind achttiende eeuw. Rechts de theekoepel op de hoek waar thans hotel-restaurant Rusthoek staat. De man ervoor, met pijp, is waarschijnlijk Nicolaas Bijvoet.

Het rad moet de bok of wringer voorstellen; in het midden de spoel, links het loog- of washuis (schoorsteenstuk op de hoek waar thans hotel-restaurant Rusthoek staat. De man ervoor, met pijp, is waarschijnlijk Nicolaas Bijvoet).

De blekerij aan de Korte Kleverlaan

Na negentien jaar samen met zijn broer Pieter aan de Zomerzorgerlaan gebleekt te hebben, gaf Lambert Bijvoet (1705-1761) er de voorkeur aan alleen een blekerij te gaan exploiteren. Hij kocht²¹ voor zichzelf op 2 juli 1750 van Gerrit Gudde voor f 6.000 een complete lijnwaadblekerij aan de Korte Kleverlaan, ongeveer op het terrein dat nu omsloten wordt door de Korte Kleverlaan, de Busken Huetlaan en de Bloemendaalseweg, doorsneden door het Blekerspad en de Prof. van Vlotenweg.

De blekerij bestond uit een woonhuis (gelegen ongeveer tegenover de huidige rooms-katholieke pastorie), loog- en melkhuis, stalling, schuur en wagenhuis, en grensde aan de noordkant aan de hofstede Patna, die later de hofstede Sparrenheuvel werd, ten zuiden aan de blekerij van Cornelis Witsenburg, later hofstede de Beek, ten westen aan de weg naar Overveen (Bloemendaalseweg) en ten oosten aan de Binnen-weg, thans Korte Kleverlaan (afb. 13).

Ook dit terrein was al in 1599 als blekerij in gebruik, toen bij Meynert van Heussen. Gerrit Gudde had het geërfd van zijn ouders, Dirk Gudde en Cathalijntje Malefijt, die het op hun beurt van Pieter Verschuure hadden gekocht.

Lambert was, zoals al werd vermeld, op 6 juni 1705 op de blekerij aan de Zomerzorgerlaan geboren als zoon van Jan Bijvoet Hendrsz. en Grietje Blockers.

Hij trouwde op 27 november 1736 met Agatha van Bommel, dochter van Anthonie van Bommel en Maria Hoogeveen. Haar vader was houtkoper van beroep en bezat de paltrok molen de Hoop aan het Spaarne; hij woonde in de Grote Houtstraat te Haarlem. Lambert en Agatha kregen vier kinderen: Maria, Jan, Antonie en Margaretha.

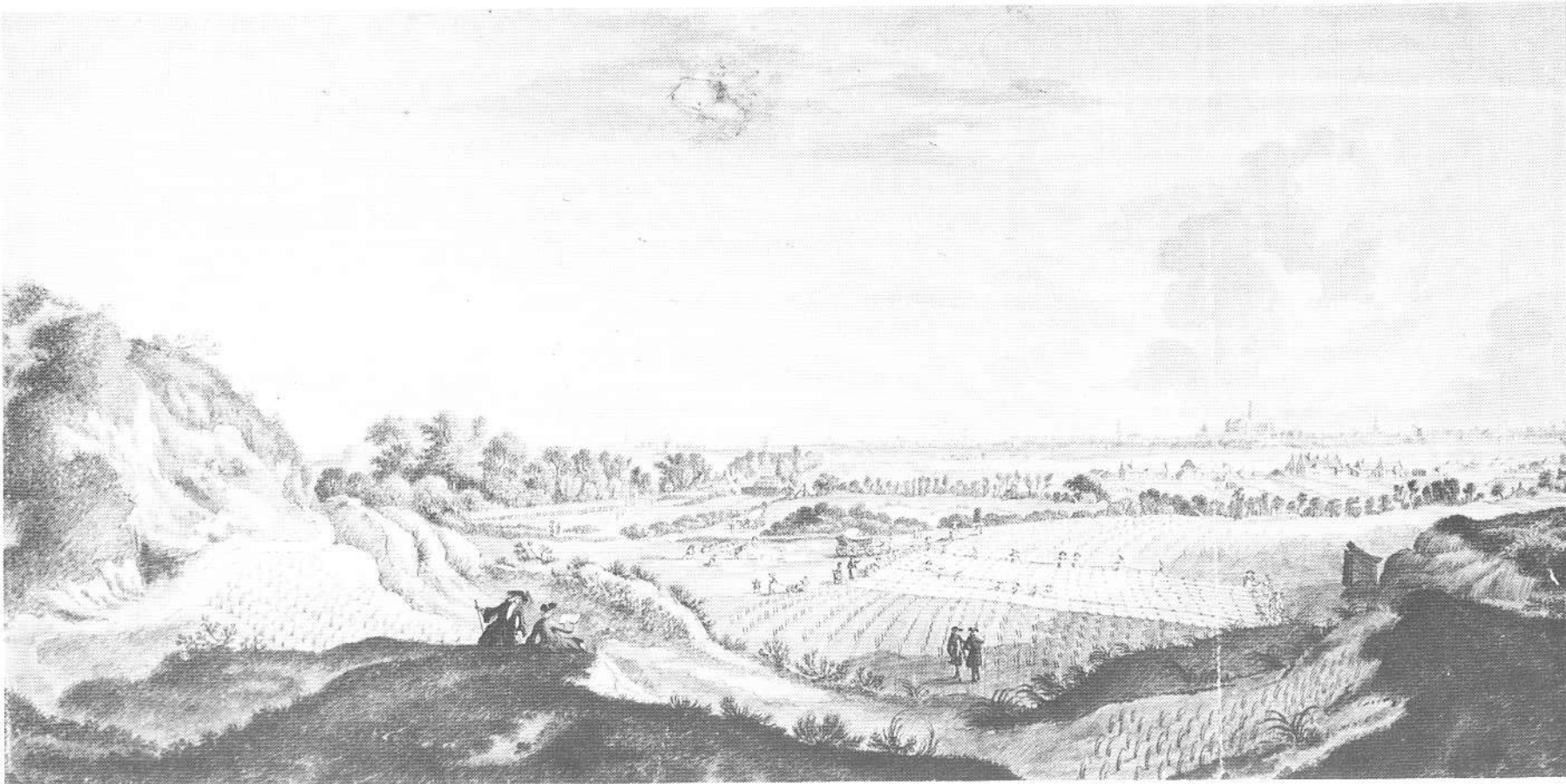
In zijn nieuwe blekerij aan de Korte Kleverlaan raakte Lambert in 1750 in een conflict verwickeld met enen Harm B. Abring, lakenkoopman te Leer in Oost-Friesland (Duitsland). Lambert bleekte al verschillende jaren voor hem, tot op een gegeven moment een partij linnen zoek raakte. De één beschuldigde de ander en de ruzie liep zo hoog op, dat beiden voor het gerecht te Overveen moesten verschijnen. De uitspraak viel uiteindelijk gunstig uit voor Lambert, omdat zijn tegenstander mennoniet ofwel doopsgezind was; diens godsdienst verbood hem te zweren of een eed af te leggen.

Later kocht Lambert ook een droogberg die tegenover de blekerij aan de andere kant van de

14. Gezicht op Haarlem
over de Kleverlaan vanaf de
duinen uit 1746. Op de
voorgond de blekers aan
het werk op de droogberg,
waarschijnlijk die van bleker
Tijsterman, ongeveer op de
plaats waar nu het gemeente-

huis staat. Links de blekerij
van H. Lis en, achter de
bomen, de bleek van Bijvoet
aan de Busken Huetlaan
(van nu). Het huis met
torentje is van het buiten de
Beek. Rechts de blekerijen
aan de Bloemendaalseweg

te Overveen (J. de Beyer,
G. A. H.).

Bloemendaalseweg lag, op de plaats waar nu de Parkweg en de Rijperweg beginnen (afb. 14).

Toen Lambert op 12 juli 1761 overleed, was het de oudste zoon Jan die met zijn moeder de blekerij voortzette.

Agatha van Bemmelen moet een goede zakenvrouw zijn geweest, want zij regelde de nodige transacties. Zo kocht zij in 1788 twee weilanden aan de noordzijde van de Kleverlaan van W. Boelhouwer; en van Hendrik Lis kocht ze een kleine blekerij ten zuiden van haar eigen bleek,²² terwijl zij aan hem weer de helft van haar droogberg verkocht. En drie jaar later verkocht ze nog een gedeelte ervan aan D. van der Poorten; waarschijnlijk was dat het gedeelte droogberg waar nu de villa Over-Beek staat.

In 1789 kocht zij²³ van de eigenaar van de schuin tegenover haar bleek gelegen hofstede de Rijk, de heer Kops, nog drie weilanden aan de Kleverlaan, bij herberg de Knip, voor f 825. Als voorwaarde werd gesteld dat zij haar hooiberg op de plaats van het huidige hotel Rusthoek liet afbreken, waardoor de heer Kops vrij uitzicht zou krijgen vanuit zijn nieuwe theekeutel (thans nog aanwezig bij de inrit van het bejaardenhuis de Rijk), die de Bloemendaalse timmerman-aan-

nemer L. Rouwens voor f 1.147 voor hem had gebouwd.

Agatha had op dat moment, achter haar blekerij, het gehele stuk land langs de noordkant van de Kleverlaan, tot aan de Delft toe, in bezit.

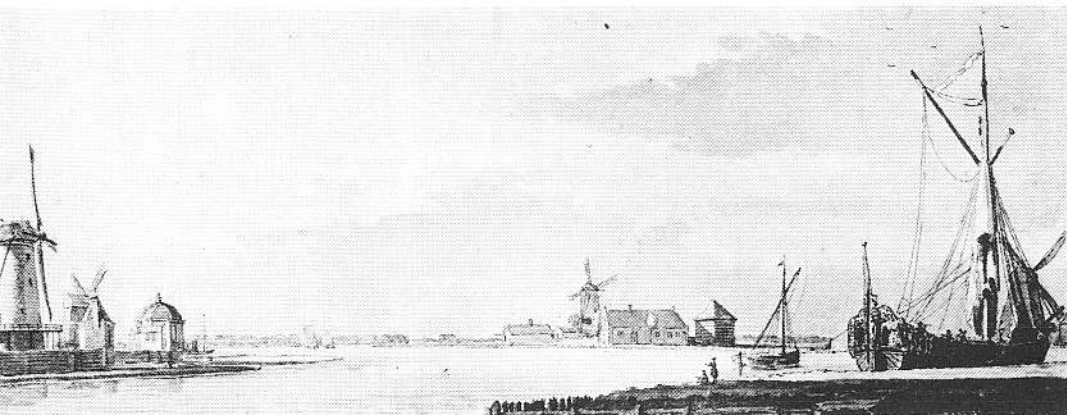
In de negentiende eeuw is een gedeelte van deze grond, toen van de heer Kramer, als bloembollenkwekerij gebruikt, en zou men het overige gedeelte Kleverlaan in het begin van deze eeuw gaan bebouwen (afb. 32).

In 1738 kreeg Agatha, met haar broer en schoonzus Maria Bijvoet, de nalatenschap van haar vader Anthonie van Bemmelen. Hij had sinds jaren de paltrok-molen de Hoop in bedrijf gehad, een houtzagerij (afb. 15). De molen stond op de hoek van het Spaarne-Vuilrak, ongeveer ten noorden van het gemeentelijk energiebedrijf naast Droste. De molen werd toen in de veilcondities als volgt omschreven:²⁴

26 april 1738. Eerstelijk een nieuwe hegte, sterke, houtzaagmolen genaamd de Hoop, sijnde een dubbelde balksager met een losse kunst, genaamd een Plasrok, met de huysinge en erven en desselfs lootsen, mitsgaders dubbelde gereedschappen als 94 moolensagen van 3 tot 5 voet, 65 hangels daar toe behorende, 8 balkeysers, 10 mastkramen, een dommekracht, 3 ketting haken,

15. Gezicht op het Noorder Spaarne te Haarlem. Rechts, achter het schip, paltrok-molen de Hoop, op de hoek van het Vuilrak, nu ongeveer aan de achterzijde van het Gemeentelijk Reiniging- en

Energiebedrijf, naast Droste (H. Spilman 1762, G.A.H.).

6 seylen, 2 rolbanken, balkslee enz., staande en leggende aan het Noorderspaarne, op de hoek van het vuylrak voor het grootste gedeelte binnen de stad Haarlem, belend ten oosten Het Kinderhuys der stad, ten westen het Spaarne, ten noorden het voorn. Rak en ten zuiden het Elisabeths Gasthuys.

Eigenaar van de Paltrokmolen de Hoop werden Jacobus en Gerrit van Holst voor f 3.200. Van dit type molen zijn er in Nederland nog maar vijf over; molen de Eenhoorn aan het Zuider Buitenspaarne is er één van. Molen de Hoop heeft tot 13 april 1876 aan het Vuilrak gestaan; op die dag is hij door een zware brand getroffen en kort daarna

afgebroken. Koper van de restanten en grond werd toen de heer W. van Amstel voor f 3.050. Anthonie van Bommel was op 6 november 1736 met Maria Bijvoet getrouwd (haar broers waren onder andere Lambert en Pieter) en had bij hun woning in de Grote Houtstraat een nabijgelegen houthuin. Hij moet een aanzienlijke opslag hout hebben gehad, waaronder veel wagenschot, pijp-hout, grene- en eikehout.²⁵ Opmerkelijk is dat zich bij de opgave van zijn bezittingen, opgemaakt na zijn overlijden, een enorme lijst van klanten bevindt aan wie hij hout leverde, in hoofdzaak timmerlieden, kuipers, wagenmakers enzovoort, niet alleen in Haarlem, maar ook daarbuiten. Vele afnemers van hem hadden hun bedrijf in de Heilige Landen.

Verder bleek ook dat zijn vrouw Maria Bijvoet een blekerij bezat in Overveen: hoe kan het ook anders?

Toen Agatha van Bommel in 1797 op vierentachtigjarige leeftijd op haar blekerij overleed, had zij kort tevoren een testament gemaakt, waarin haar onroerend goed als volgt werd verdeeld:²⁶ Haar zoon Jan kreeg de 3,4 ha grote blekerij aan de Korte Kleverlaan, met de resterende droogberg, en ook een weiland van 1,3 ha tussen Zijlweg en Brouwersvaart. Uit het ouderlijk huis kreeg hij het

grote kabinet met bijbehorend porselein, het bureau en het staand spelend-horloge. Voor het vijfendertig jaren directie voeren van de blekerij ontving hij een bedrag van f 5.335 (afb. 16 en 17). De gronden die Agatha van Bommel bezat aan de noordkant van de Kleverlaan en die liepen tot aan de Delft, werden als volgt verkocht:²⁷ het voorste gedeelte dat als bleekveld werd gebruikt, met de huidige Korte Kleverlaan als grens, werd gekocht door bleker en buurman Hendrik Lis; het middengedeelte aan A. Meerens, eigenaar van de hofstede Saxenburg; en het laatste gedeelte aan de drie kinderen van Jan van Dieren, weduwnaar van Agatha's dochter Margaretha, garenbleker op Garenlust in de Dompvloed aan de Bloemendaalseweg te Overveen.

Verder bezat Agatha een weiland van ca 1 ha gelegen in de zogenaamde venen achter de hofstede de Veenberg, waarvan thans nog de resterende huisjes staan naast de boerderij Veen en Duin, aan de Laan van Boreel. Dit weiland was eerder ook blekerij geweest en liep tot aan de Delft; waarschijnlijk is het van Lambert Bijvoets ouders geweest. Koper ervan werd Dirk Bresser.

Bij de laatste afrekening met opgave van openstaande rekeningen en schulden, opgemaakt voor notaris Keunen (1798) krijgen we een goed

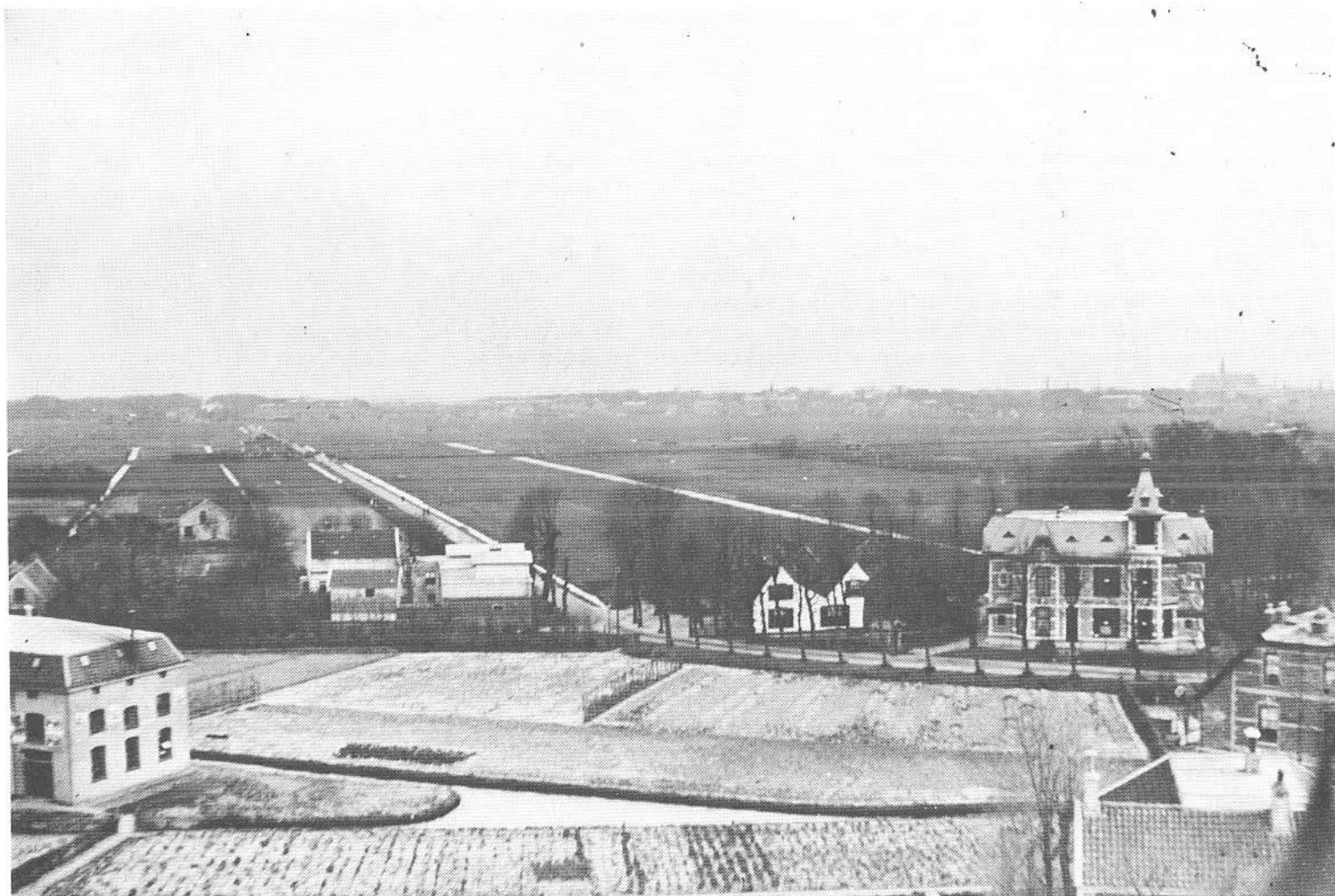
inzicht in de connecties van de Bijvoets en een overzicht van vele Bloemendaalse neringdoenden uit die tijd. Een deel uit de akte is opgenomen als bijlage.

Lang heeft Jan niet meer gebleekt. Nadat hij op 10 september 1797 getrouwd was met de uit Haarlem afkomstige Helena J. van Geenen, kocht hij, bij zijn geërfd weiland in Overveen aan de Zijlweg, het ernaast gelegen buiten met boerderij, genaamd Werkhof.²⁸ Tevens werd hij op 11 augustus 1798 regent van het hofje van Nicolaas van Beresteyn te Haarlem.²⁹ Enkele maanden later (6 december 1798) verkoopt Jan de complete blekerij met droogberg voor f 4.500 aan zijn neef Nicolaas Bijvoet Antsz., zoon van zijn broer Anthonie, die makelaar was te Amsterdam.³⁰ Nicolaas Bijvoet (1770-1806) was op dat moment negenentwintig jaar. Hij was dat jaar op 28 januari getrouwd met de vijf jaar jongere Agatha van Dieren, dochter van de al eerder genoemde bleker Jan van Dieren. Van hun huwelijk is het trouwgedicht bewaard gebleven (bijlage 2). Van de echtelieden is ook nog gedeeltelijk hun administratie (van 1798 tot 1828) voorhanden. Daaruit blijkt dat elk jaar een potje werd verteerd onder de garenblekers en dat er elk jaar ook wat opzij werd gelegd voor het vieren van kerstfeest

16. Gezicht over de blekerij van Bijvoet naar Haarlem, rondom de eeuwwisseling. Uiterst links is nog net de stoomwasserij te zien met op de voorgrond de bleekvelden, omgezet in bollenland. Midden op de foto de nog

bijna onbebouwde Kleverlaan, met rechts de sloot of vaart naar de Delft. Links van de Kleverlaan huize Kleveroord, met er tegenover herberg de Knip van de familie Houtgraaf en de Busken Huetlaan. Rechts-

onder het huis van de familie Stoel aan de Bloemendaalseweg (G.A.B.).

17. Dezelfde situatie als op afbeelding 16, maar dan in de zeventiende eeuw. Links het molentje aan de Heussensvaart en, meer naar het midden, de ruïne van Huis ter Kleef; in het midden de Kleverlaan, voorzien van bomen. Op de voorgrond de blekersvelden, thans Korte Kleverlaan (schilderij Jac. van Ruysdael, 1629-1682, museum Jacquemart-André, Parijs, met medewerking van R. v. Engen, Parijs en Hammann-Jonker, Haarlem).

en Sint Nicolaas; zelfs ondernamen ze wel eens een reisje naar Den Haag of Rotterdam. Hoewel het in de periode van de Franse overheersing in de blekerswereld steeds slechter ging, konden zij blijkbaar het hoofd goed boven water houden. Hun kinderen, Johannes, Antonius en dochter Helena, werden achtereenvolgens in 1799, 1801 en 1803 geboren en kregen hun schoolopleiding van meester Van Leeuwen.

Afbeelding 13, een geschilderd schoorsteenstuk, stelt hun blekerij aan de Korte Kleverlaan voor. De man voor de theekoepel met pijp zal Nicolaas Bijvoet voorstellen. Dit bleektafereel, met op de achtergrond de bleekvelden, is waarschijnlijk eind achttiende eeuw geschilderd.

Na het vroege overlijden van Nicolaas in 1806 - hij werd maar zesendertig jaar - heeft zijn vrouw Agatha zeer lange tijd de blekerij alleen geëxploiteerd, tot aan 1833 toe (afb. 18). Van het patent dat zij in 1812 kreeg, een soort bedrijfsvergunning door Napoleon ingesteld en die elk jaar moest worden verlengd, luidde de tekst als volgt:

**Departement der Zuiderzee,
Arrondissement van Haarlem.
Gemeente van Bloemendaal.
Patent.**

Mairie van Bloemendaal. Bevolking 3450 inwoners. Wij, Maire der gemeente van Bloemendaal, departement der Zuiderzee, op de verklaring, gedaan door Van Dieren Wed. N. Bijvoet A.zoon, deszelfs voornaamste woonplaats hebbende in de gemeente, en bij welke zij te kennen geeft, dat zij voornemens is uit te oefenen een gaarenblekerij, en op vertoon der kwitantie, door den Percepteur der directe belastingen aan haar afgegeven, en uit welke blijkt, dat zij het verschenen twaalfde deel van het Patent-regt voldaan heeft, hebben wij haar het tegenwoordig Patent afgegeven, krachtens hetwelk zij gedurende het jaar 1812 het beroep van gaarenbleekster zonder hinder of belet zal vermogen uit te oefenen, mits zich gedragende naar de wetten en verordeningen van politie. En heeft Van Dieren Wed. N. Bijvoet A.zoon op het tegenwoordige Patent hare naamteekening geplaatst.

Gedaan te Bloemendaal, den 13^{en} Augustus 1812.

Handteekening van de verzoeker:	Onderteekening van den Maire:
A. VAN DIEREN Wed. N. BIJVOET.	J. DE WAAL MALEFIJT.

18. *Agatha van Dieren-Bijvoet (1775-1857), echtgenote van Nicolaas Ant. Bijvoet, bleekster aan de Korte Kleverlaan (pastel, J. A. M. Bijvoet).*

In datzelfde jaar werd door Napoleon de burgerlijke stand ingevoerd en werd iedereen in het personenregister ingeschreven: toen Agatha zich liet inschrijven, nam zij de achternaam van haar man erbij: van Dieren-Bijvoet.

Op 12 januari 1833 stelde zij haar drie kinderen mede in het bezit van haar 2,6 ha grote blekerij;³¹ in deze periode werd ook overgeschakeld van het garenbleken op het kleebleken, in hoofdzaak van onderkleding. De droogberg, gelegen aan de Bloemendaalseweg, was reeds jaren niet meer in gebruik; die had Nicolaas Bijvoet in 1803 verkocht aan Pierre F. Vouté, eigenaar van de ernaast gelegen hofstede de Rijk, die het bij zijn buiten trok. In de negentiende eeuw werden op dat terrein het buitentje de Buiten Rijk gebouwd, thans Rijperweg 14, het huis Sorghvliet langs de Bloemendaalseweg, bewoond van 1865 tot 1868 door de dichter Busken Huet, en de villa Kennemerheuvel op de top van het duin. De villa is bewoond geweest door Praetorius en in de jaren twintig afgebroken; daarna kwam er op dat gedeelte de huidige bebouwing.

Na het overlijden van Agatha van Dieren-Bijvoet in 1857 bleven alle drie de kinderen in het bezit van de blekerij, hoewel Johannes de enige was die op het bedrijf werkte. Hij was eigenlijk bloemist

van beroep: stellig zal hij ook op de blekerij een gedeelte met bloembollen hebben beplant (afb. 19). Zus Helena was getrouwd met George Reekers en woonde aan het Spaarne te Haarlem.

Broer Antonie (afb. 20) zag meer toekomst in het bloembollenvak en kocht in 1837 een bloemkwekerij in Overveen³² aan de Rampen- of Rollandslaan en in 1839 de gronden van een warmoezerij, genaamd Tuinlust, met het ernaast gelegen huis met tuin, Bijdorp, aan de Zijlweg;³³ in 1848 kocht hij het huis Schoonoord aan het Houtmanpad. Voor de bloembollen die hij daar kweekte, werden hem verschillende malen prijzen toegekend. Met zijn broer Johannes was hij een van de oprichters van de firma Gebr. Bijvoet, bollenkwekers en -exporteurs te Overveen, een firma die tot op heden bestaat.

Antonie overleed in 1878 op huize Schoonoord te Overveen.

Johannes Hendricus (1799-1869) had als enige in de familie de achternaam van zijn moeder overgenomen. Hij trouwde op 14 januari 1846 met Maria van Kessel uit Overveen, de dochter van de kleebleker op blekerij Vreugd en Berg, die lag in de omgeving van het huidige Marine Hospitaal. De blekerij aan de Korte Kleverlaan was toen aan de oostkant belend aan de blekerij van Hendrik

Jord

19. Johannes Henr. van Dieren-Bijvoet (1799-1869), lid van de firma Bijvoet en Zoon, en oprichter van firma Gebr. Bijvoet, bollenkwekers en -exporteurs te Overveen (J. A. M. Bijvoet).

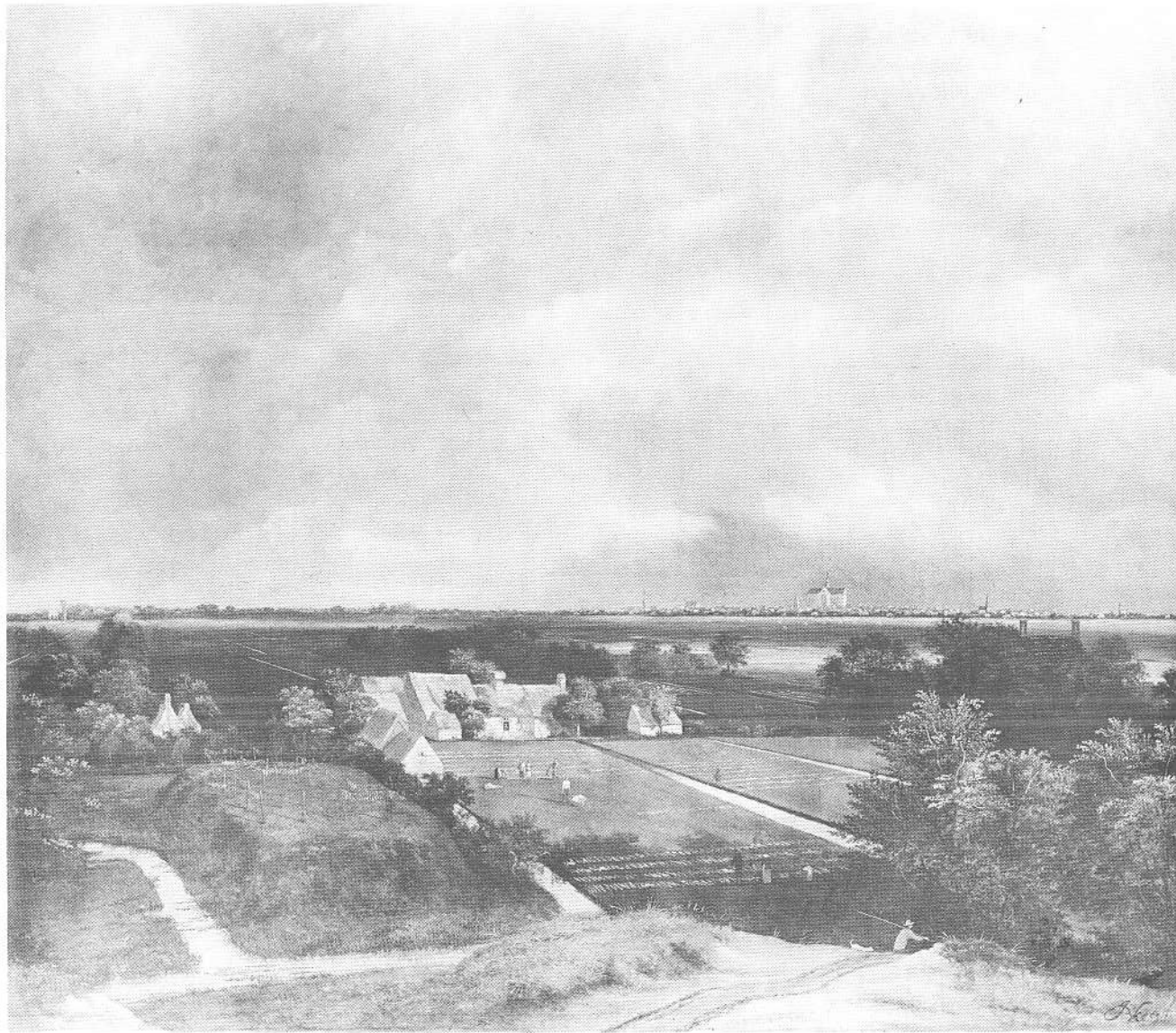
20. Antonius Nicolaas Bijvoet (1801-1878), bleker en oprichter van firma Gebr. Bijvoet, bollenkwekers en -exporteurs te Overveen, welhouder van Bloemendaal (portret M. C. Schenk, 1868, J. A. M. Bijvoet).

Lis - ongeveer waar nu de Busken Huetlaan loopt - met aan het eind de herberg de Knip, toen voorzien van een tol, van de familie Houtgraaf, op de hoek van de Kleverlaan en de huidige Bloemendaalseweg.

Toen op 13 januari 1837 Frederik Tauney, Amsterdams koopman en eigenaar van de hofstede de Beek, de blekerij van Hendrik Lis had gekocht - op dat moment veranderd in een buitenverblijfje onder de naam Bleeklust³⁴ - is de huidige Busken Huetlaan ontstaan. Want, nadat Tauney goedkeuring had gekregen van het Hoogheemraadschap Rijnland, en ook nog van Johannes van Dieren-Bijvoet een stukje grond had gekocht, trok hij al die terreinen bij zijn hofstede de Beek, met een nieuwe laan erlangs, Beeklaan genaamd - totdat die naam in 1903 in Busken Huetlaan is veranderd. In de zeventiende eeuw had op die plaats een droogberg gelegen (afb. 21). Er wordt wel eens beweerd dat het stuk Bleeklust aan de familie Bijvoet behoorde, maar dit moet op een vergissing berusten; hun blekerij wordt in geen enkele transportakte Bleeklust genoemd, wel die van Hendrik Lis.³⁵ Later is op dit gedeelte de nog bestaande vijver aangelegd, hoek Bloemendaalseweg-Busken Huetlaan.

38 21. *Gezicht op Haarlem
vanaf de duinen. De hoge
bult links is de droogberg
van de blekerij aan de
Bloemendaalseweg hoek
Busken Huetlaan, in de
achttiende eeuw blekerij
Bleeklust van H. Lis; in 1884
werd op deze plaats gedeel-
telijk de vijver van de Beek
gegraven.
De twee topgevels achter de
droogberg zijn de nog
bestaande huizen de Knip
aan het einde van de
Kleverlaan, thans Kennemer
Automobiel Bedrijf
(schilderij J. van Kessel,
zeventiende eeuw, 115 x 130
cm, Koninklijk Museum
voor Schone Kunsten,
Brussel).*

In 1857 werd de zoon van Johannes, Johannes Martinus van Dieren-Bijvoet (1825-1885, afb. 22), alleeneigenaar van de kleeblekerij, door haar van zijn vader, tante en oom te kopen.³⁶ In 1866 kocht hij er van D. B. van Campen te Amsterdam twee stukken weiland bij, 1 bunder 8 roede en 50 el groot;³⁷ het lag ten noorden van de Kleverlaan tussen de pas aangelegde spoorlijn Haarlem-Uitgeest en de Delft, en is thans ijsbaan. Zijn zoon Willem P. H. van Dieren-Bijvoet (1857-1927), die in 1887 met zijn zusters Louise en Anna de kleeblekerij van hun vader overnam en als vennootschap de firma Bijvoet Blekerij oprichtte, zou daar een twaalfstal arbeiderswoningen³⁸ laten bouwen (afb. 23).

Inmiddels waren er in Bloemendaal nog maar enkele blekerijen overgebleven. In het gemeenteverslag van 1851 lezen we: *De hier aanwezige garen- en linnenblekerijen, weleer een belangrijke tak van bestaan der gemeente, zijn bijna geheel te niet; op twee inrichtingen wordt de bleek nog op de vroeger met roem bekende wijze uitgeoefend, doch onbeduidend is de voorraad welke in behandeling is geweest; één inrichting is werkzaam onder de naam van kunstbleek (chemische stoomblekerij, voorzien van een stoommachine) en er zijn drie kleeblekerijen.*

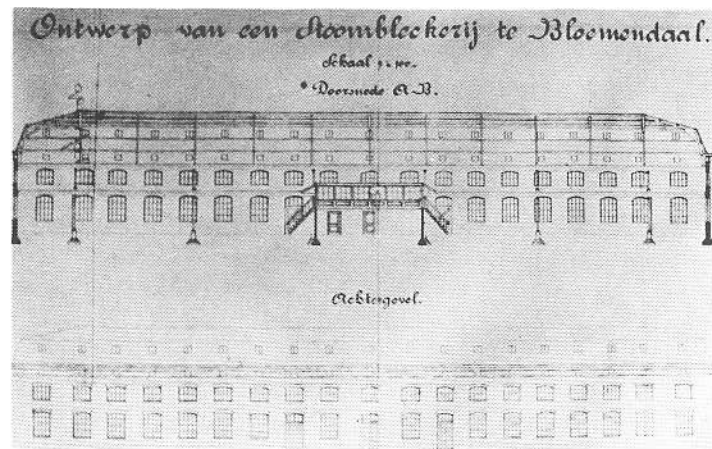
Om in deze afvalrace toch nog een belangrijke plaats in te nemen, nam Willem het initiatief ook

22. Johannes Martinus van Dieren-Bijvoet (1825-1885), lid van de firma Bijvoet en Zoon, bleker aan de Korte Kleverlaan (J. A.M. Bijvoet).

40 23. Kleverlaan, richting Bloemendaal, tussen de Delft en de spoorlijn, in 1914. De twaalf huisjes rechts waren personeelswoningen van Bijvoet. Ze zijn kort na deze opname afgebroken en door nieuwe vervangen; tijdens de oorlog 1940-1945 zijn die ook weer afgebroken op last van de bezetters. De meisjes op de foto kwamen van de ijsbaan, waarvan de vlag rechts nog is te zien. Sinds 1907 lag daar de baan van de Vereeniging IJscub voor Haarlem en Omstreken. Het stromende beekje naast het voetpad kwam uit de duinen; van dat duinwater waren de blekers van weleer afhankelijk.

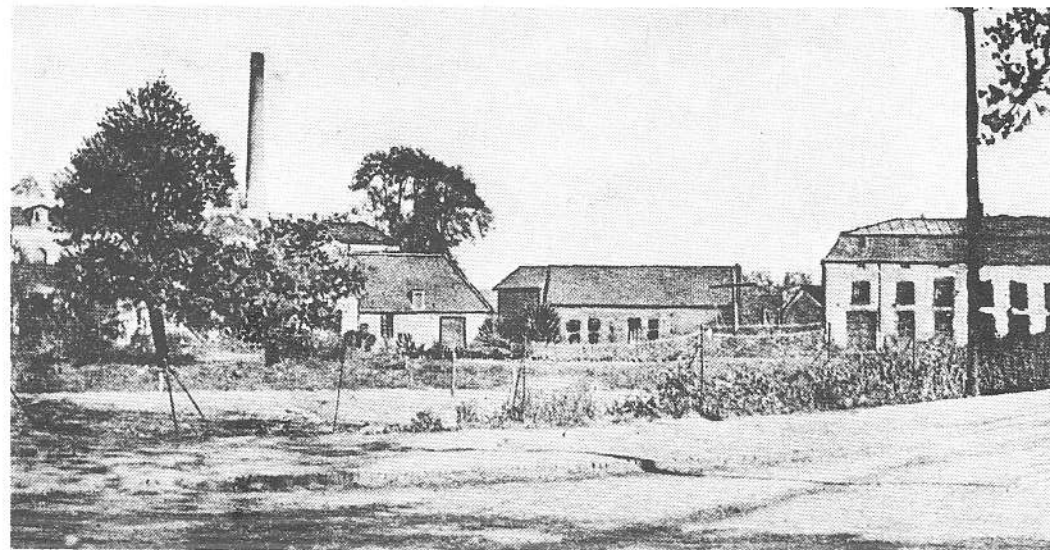
een stoomblekerij te bouwen. Hij liet door architect Rutger van der Ploeg te Bloemendaal zijn plan uitwerken (afb. 24); de inschrijving vond plaats op 22 mei 1891. Van de vijftientig inschrijvers werd het werk gegund aan de aannemer D. A. Braakenburg uit Haarlem voor de somma van f 24.198. De stoomblekerij werd gebouwd waar nu uitgeverij Gottmer en drukkerij Amicitia zijn gevestigd. De bleekvelden, buiten gebruik geraakt, werden in hollenvelden omgezet (afb. 16).

Eigenaar Willem van Dieren-Bijvoet was een zeer merkwaardige figuur; hij stelde zich meestal voor als Bi-vo-é en stond in de volksmond bekend als Baron Zeepsop. Hij droeg altijd witte slobkousen en een dasspeld met de afbeelding van een paard, een van zijn grootste liefhebberijen. De paardestal van Willem van Dieren-Bijvoet, die op de plaats stond waar nu het reformhuis is gevestigd aan de Korte Kleverlaan, was een van de laatste oude

24. Bouwtekening uit 1891 van de stoomblekerij aan de Korte Kleverlaan, ontworpen door architect R. v. d. Ploeg (Publieke Werken, Bloemendaal).

25. Gezicht op de blekerij aan de Korte Kleverlaan, omstreeks 1880, vanaf de Bloemendaalseweg naar het noordoosten, met de nog oude gebouwen. Op de achtergrond de stoomgaren-

fabriek van Bispink-Kundert (A. H. van Leuwen).

gebouwen uit de blekerstijd. Omstreeks 1918 werd het door politieagent Van Dalen bewoond, daarna is het door slager Kohler, die zijn slagerij had op de hoek Blekerspad-Korte Kleverlaan, als slachthuis gebruikt (afb. 25). In 1924 is het pand afgebroken om plaats te maken voor de toen te bouwen huizen en de broodfabriek van de firma Franken - thans tot garagebedrijf verbouwd.

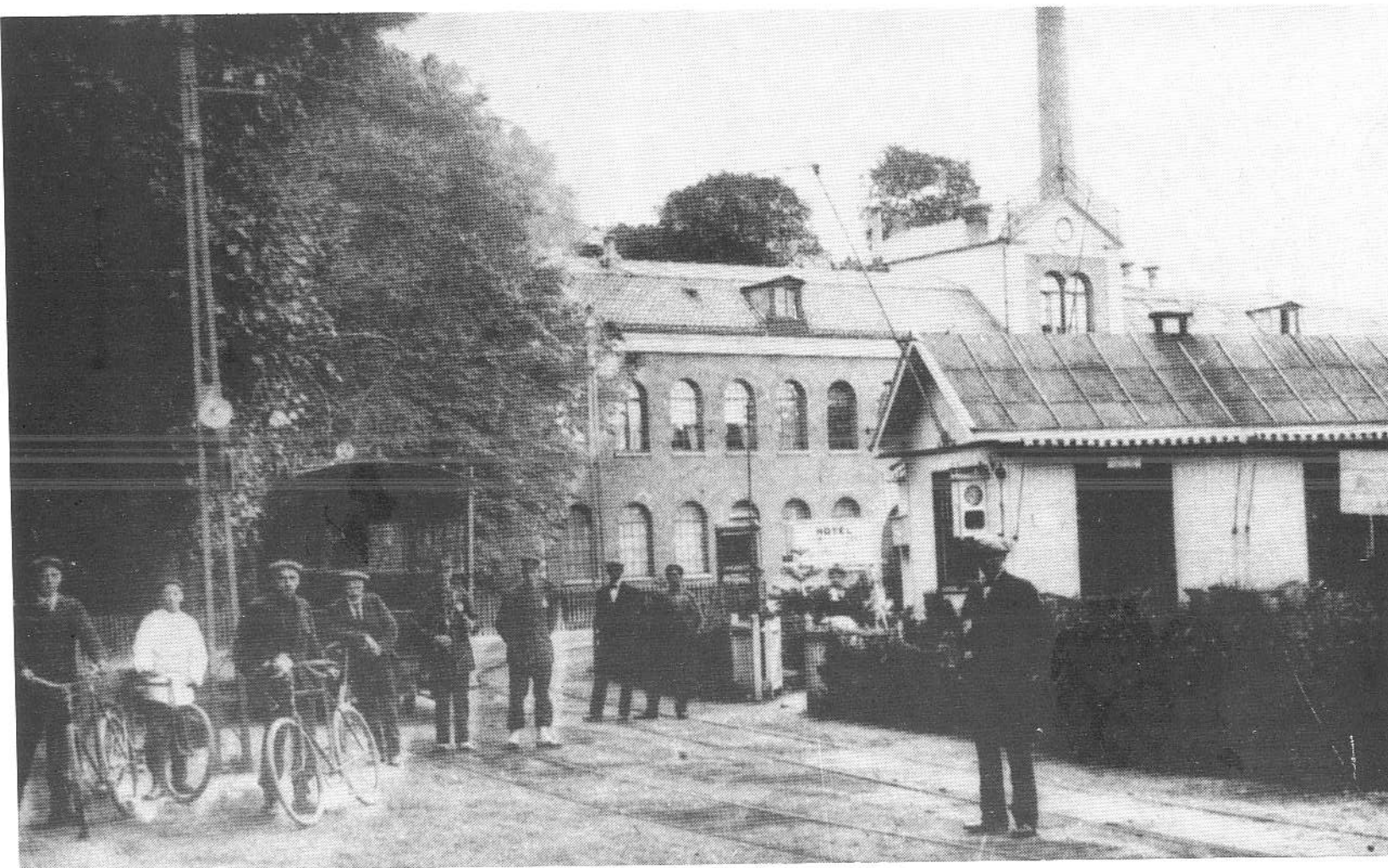
26. Start- en eindpunt van
het bloemencorso op 12 april
1896 op het terrein van
Bijvoet, met op de achter-
grond de stoomgarenfabriek
aan de Korte Kleverlaan
(*De Kampioen*, 1896).

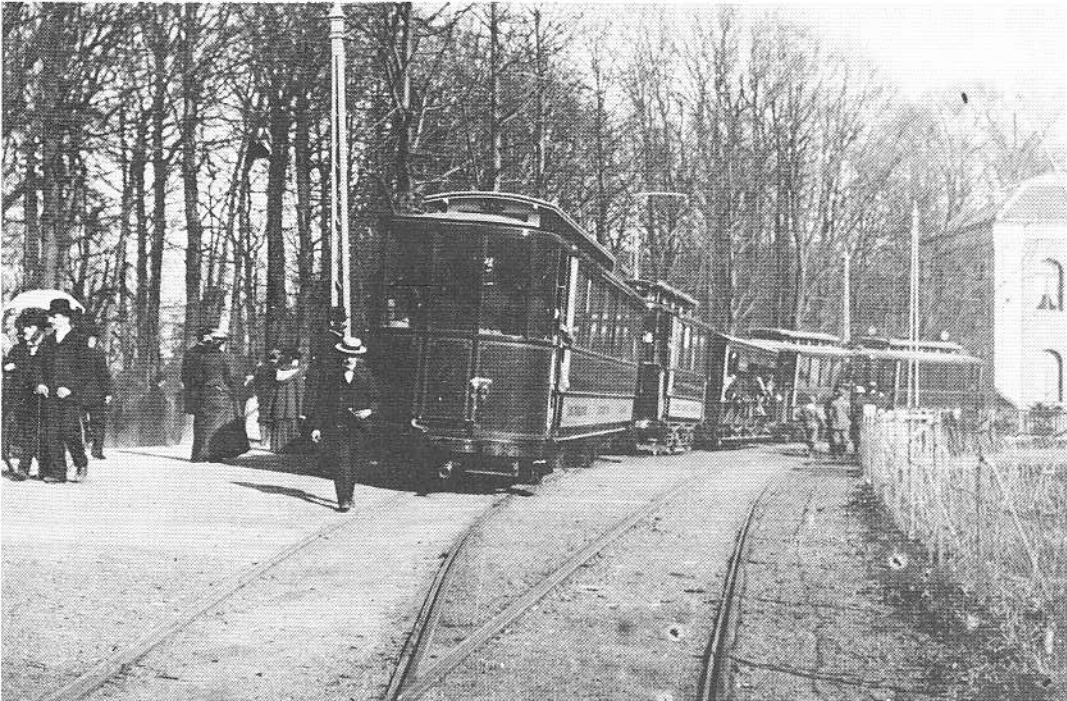
27. Zelfde situatie als op afb. 26, maar nu met de tram van de E.N.E.T. (Eerste Nederlandse Elektrische Tramverschappij) in 1904. Op de achtergrond het gebouw van Bispink-Kundert, in 1876 opgetrok-

ken als stoomgarenfabriek, maar dan in gebruik bij de E.N.E.M. (Eerste Nederlandsche Electriciteits Maatschappij). In 1917 kwam de P.E.N. erin en werd er een tweede verdieping opgezet. Het houten

huisje was wachtlokaal, later een koek- en zopie-tent (G.A.H.).

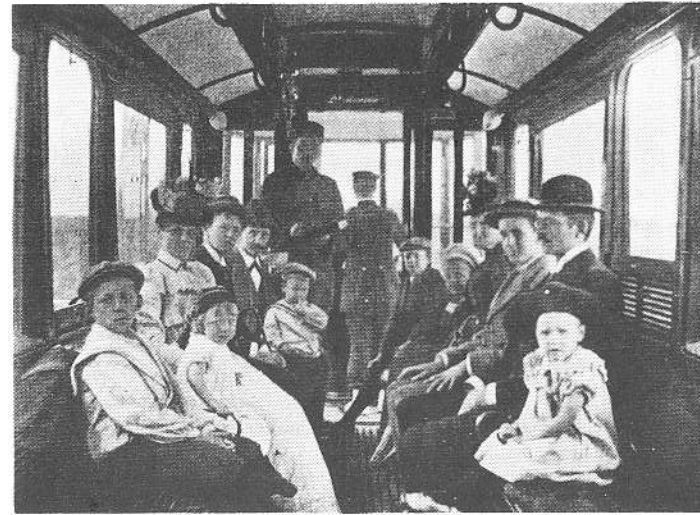

28a. E.N.E.T.-tram aan de Korte Kleverlaan omstreeks 1900 (G.A.B.).

Een groot evenement dat niet onvermeld mag blijven, was het bloemencorso in 1896, georganiseerd door de A.N.W.B. onder leiding van Bram Koolhoven, een bekend Bloemendaler in die dagen (zie bijlage 3 en afb. 26).

28b. In de E.N.E.T.-tram (Eigen Haard, 1898 II. C. Wieringa).

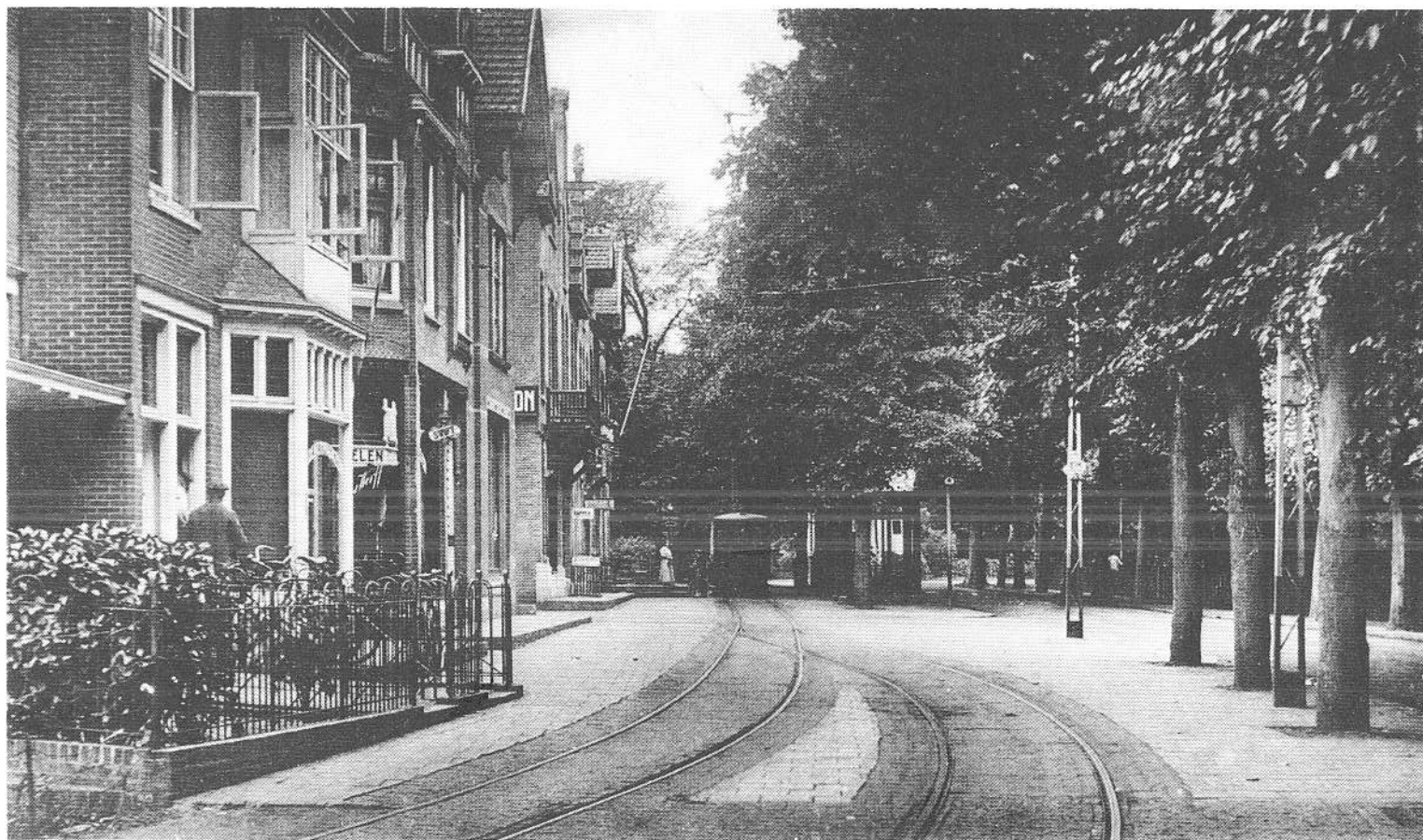
Dat geldt ook voor de in 1901 opgerichte Eerste Nederlandsche Electriche Tram Mij (E.N.E.T.), die een tramverbinding onderhield tussen Haarlem en Bloemendaal met als eindpunt hotel Rusthoek. De route liep langs de stoomwasserij over de Kleverlaan, de Verspronckweg en zo naar Haarlem-Station (afb. 27, 28 en 29).

Het huidige perceel Korte Kleverlaan nr. 14, van Overakker, werd toen het in 1910 werd gebouwd, voorzien van een wachtlokaal ten behoeve van de wachtende tramreizigers; de wanden ervan waren met tegeltableaus bekleed.

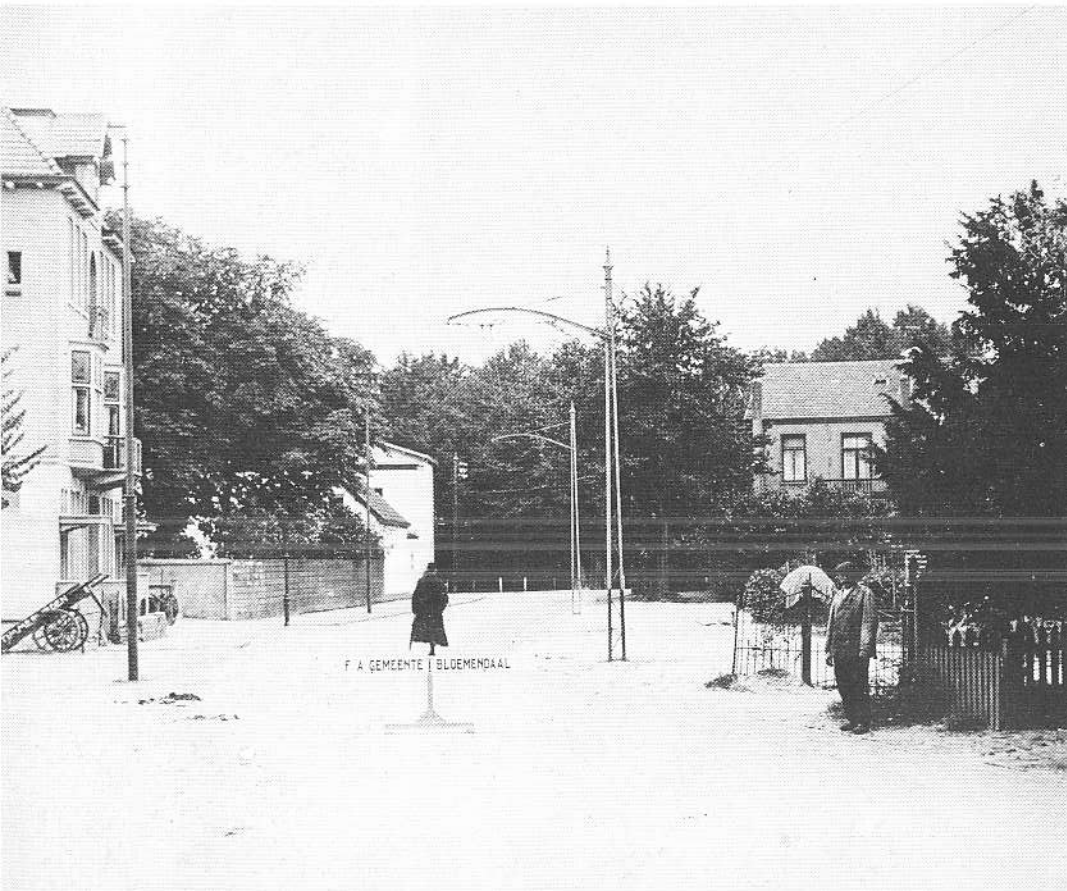
In 1934 werd de tramverbinding door een busdienst vervangen.

Toen de stoomwasserij gereedgekomen was, werden de overige gronden in 1900 verkocht aan de eerste Kennemer Bouw Maatschappij, met het gevolg dat ze werden verkaveld. Bij de bebouwing

29. Korte Kleverlaan
omstreeks 1915, richting
Bloemendaalseweg. Eind-
punt van de tram voor
Rusthoek (G.A.H.).

30. Korte Kleverlaan in 1917, richting Kleverlaan, met nog schrale bebouwing. Het witte huis op de hoek van de Kleverlaan heette Kleveroord (G.A.B.).

31. Luchtfoto van Bloemendaal omstreeks 1925. Rechtsonder de oude stoomwasserij van Bijvoet. Links de Bloemendaalseweg, en rechts de spoorlijn Haarlem-

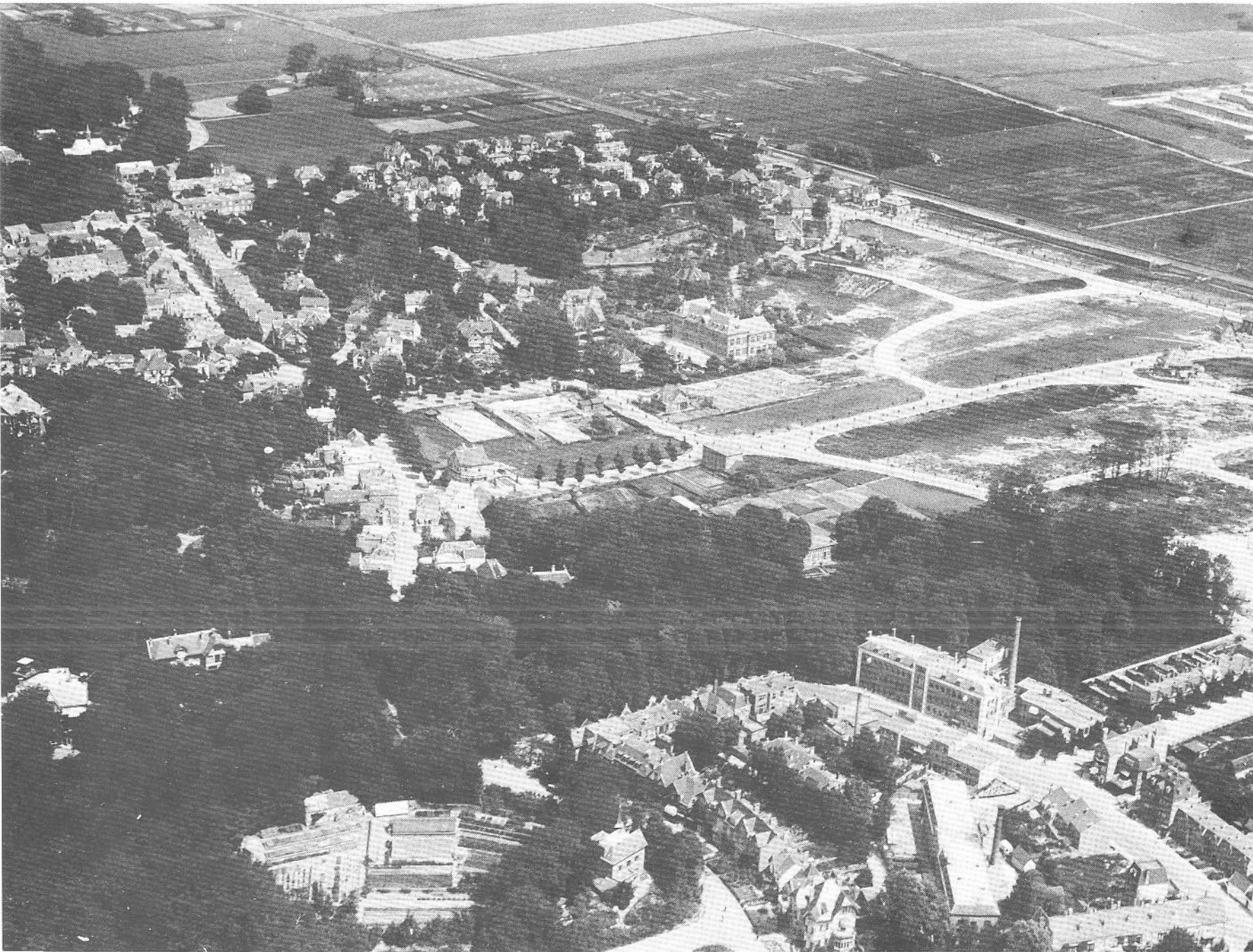
Uitgeest, met daarvoor de pas aangelegde wegen, nog zonder huizen in het Kinheimpark (KLM-Aerocarto bv, A.R.N.H.).

werd begonnen aan de oostzijde van de Bloemendaalseweg, met de Prof. van Vlotenweg, het Blekerspad en de noordzijde van de Korte Kleverlaan; als laatste volgde de oostzijde daarvan; de bebouwing was omstreeks 1928 voltooid (afb. 30 en 31).

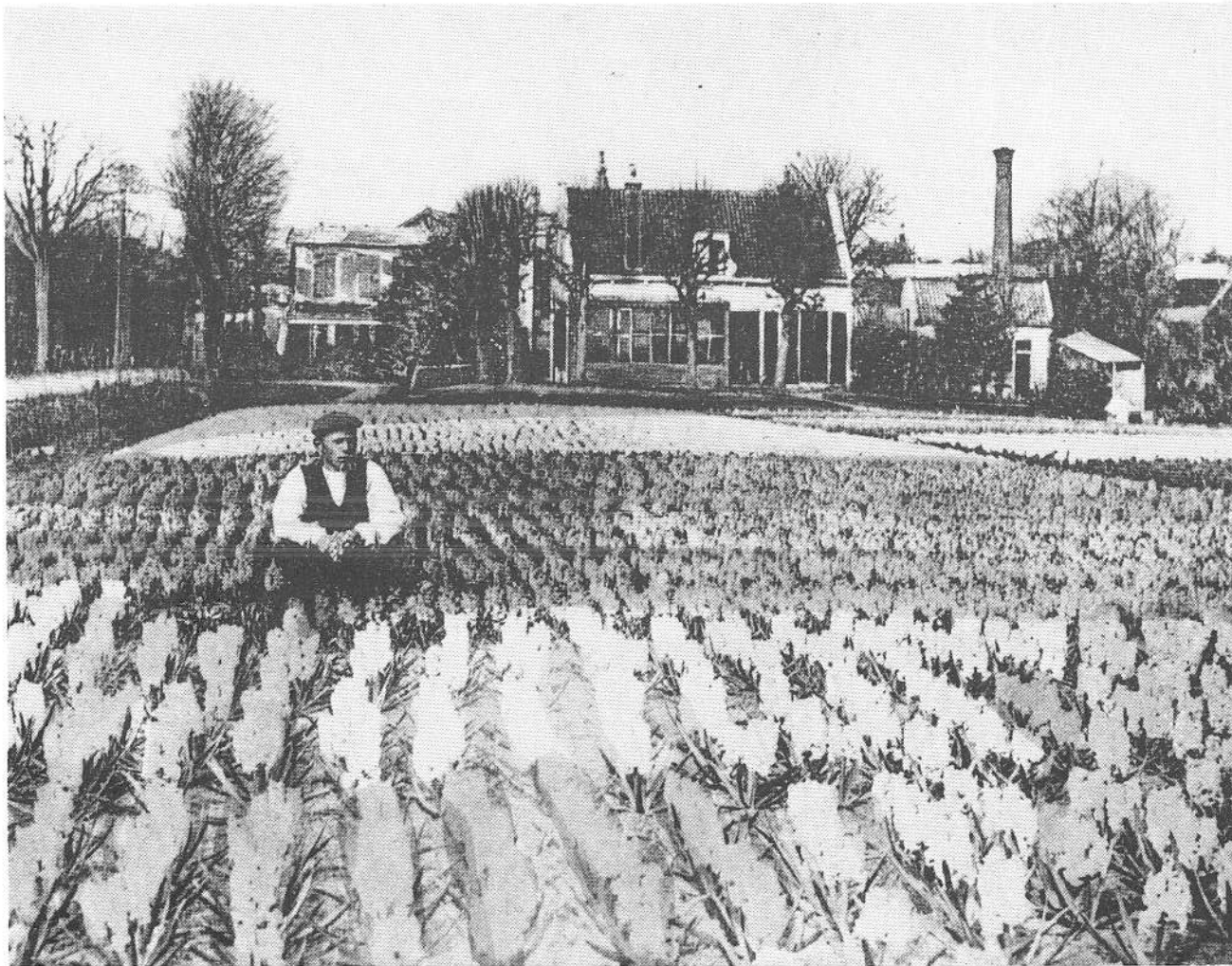
17 maart 1932 was een zwarte dag in de historie van de erven van Willem van Dieren-Bijvoet; op die dag is de stoomwasserij getroffen door een enorme brand. Er werd in die tijd gewassen voor de Stoomvaart Maatschappij Nederland te Amsterdam. Juist de vorige middag was er een grote partij wasgoed afgeleverd, afkomstig van het ms Marnix van St. Aldegonde, honderdduizend stuks.

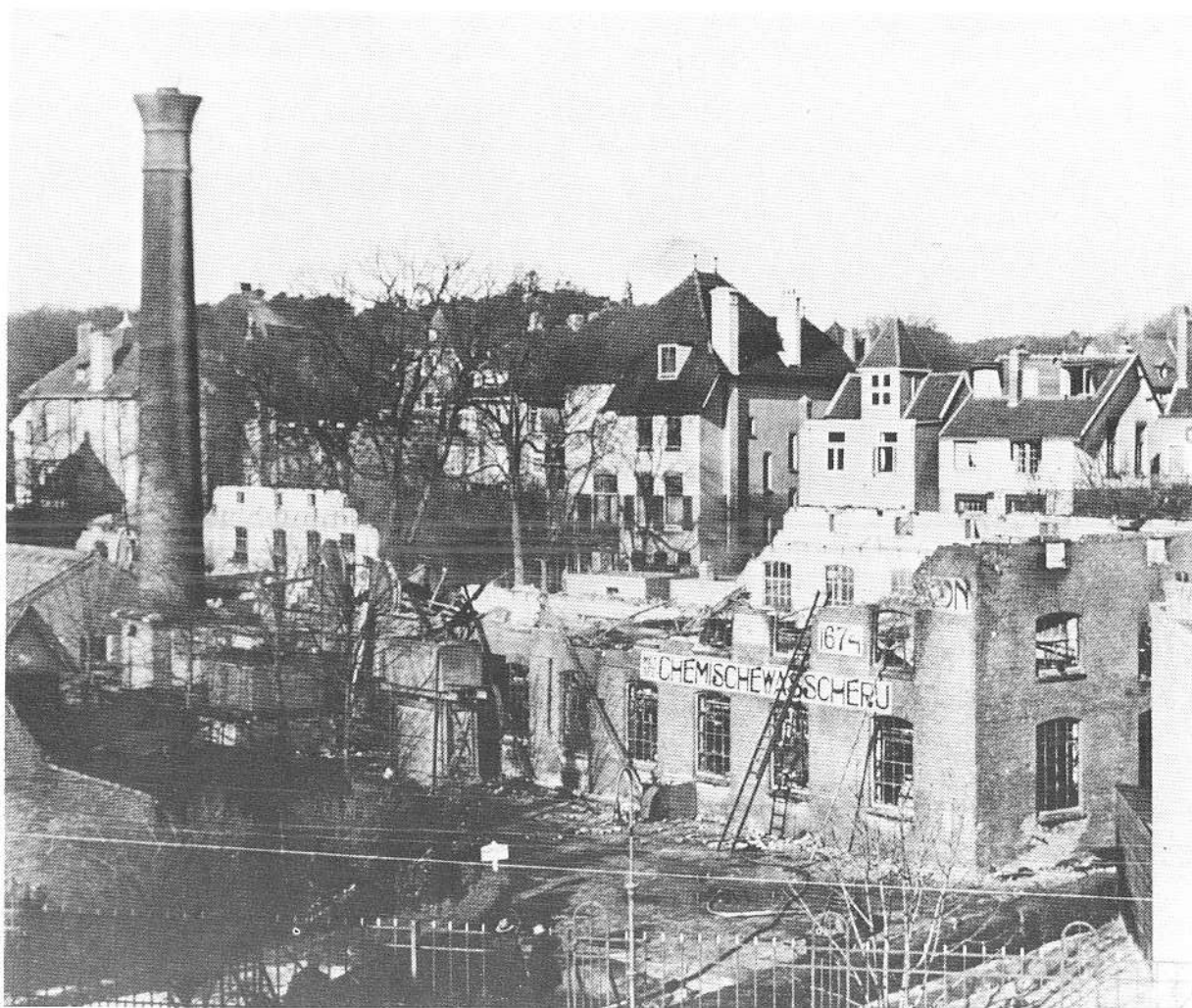
Het personeel had om half zes de fabriek verlaten; om negen uur 's avonds werd de brand opgemerkt en gemeld. Al snel was de Bloemendaalse brandweer ter plaatse met de magirusbrandspuit, maar daar het vuur zo snel om zich heen greep, werd al spoedig om assistentie van de Haarlemse brandweer gevraagd.

In enkele ogenblikken was het gebouw in een grote vuurzee veranderd; de bovenafdeling waar de was werd gedroogd en gestreken, bestond immers uit hout. In de hele omgeving regende het smeulende stukken textiel; de tram kon het eindpunt bij hotel Rusthoek niet meer bereiken.

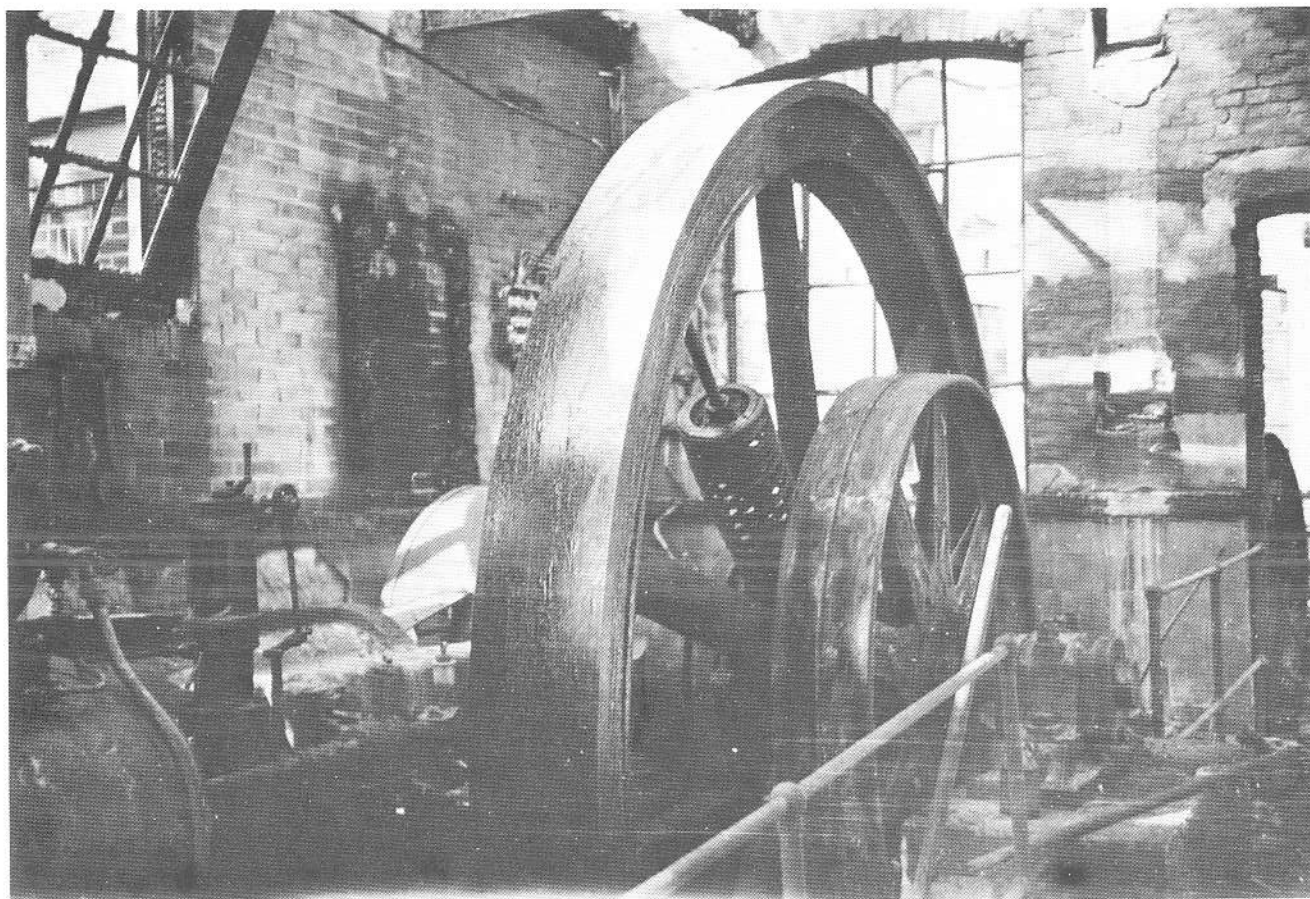
48 32. Einde van de Kleverlaan, in het begin van deze eeuw, met de bollenvelden van H. Kramer; zijn woning, Landzicht geheten, staat midden op de foto. Links erachter huize Kleveroord op de hoek van de Korte Kleverlaan; de letterkundige Prof. Dr. J. van Vloten woonde er van 1868 tot 1877; thans is er de autobeklederij van P. Mulder. Op dit hele terrein waren in de achttiende eeuw bleekvelden van Bijvoet (G.A.H.).

33. Na de brand op 17 maart 1932 van de stoomwasserij Firma Bijvoet en Zn. N.V. De lange schoorsteen overleefde de ramp en is er nog steeds. De foto is genomen vanaf de Korte Kleverlaan en kijkt uit op achterkant van de huizen aan de Bloemendaalseweg.

50 34a. *Het vliegwiel van de stoommachine na de brand.*

34b. Het inwendige van de fabriek na de brand. Op de voorgrond de waskuipen.

Pas om half elf kon het sein 'brand meester' worden gegeven.

Het enige wat er van de wasserij bleef staan, was de lange schoorsteen en twee kleine bijgebouwtjes, die tot op heden nog aanwezig zijn, en in gebruik bij de drukkerij. Een van die gebouwtjes is van een eerste steen voorzien met het opschrift: *Eerste steen gelegd door Ansjé Barink, oud 6 jaar, 12/2 1926.*

Ansjé was het dochtertje van de toenmalige directeur van de wasinrichting.

Bij de Bloemendaalse brandweer ging de brand de geschiedenis in als een der grootste in haar bestaan (afb. 33, 34a en 34b).

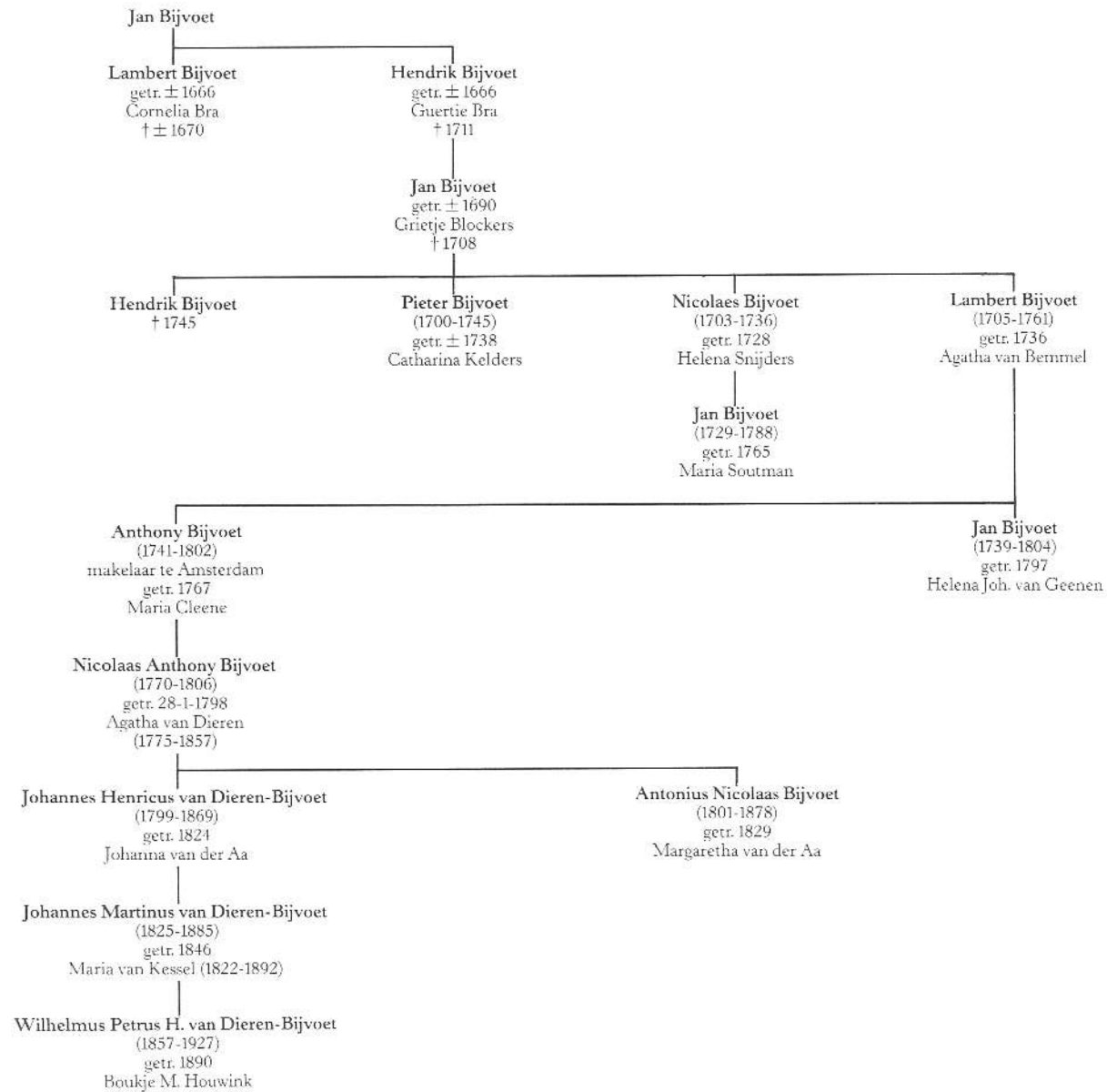
De verzekering dekte de schade, met als voorwaarde dat het nieuw te bouwen bedrijf op dezelfde fundamenten werd gezet. Dat is ook gebeurd. In de oorlogsperiode 1940-1945 stond de fabriek stil. Toen in 1944 de bezetters de machines eruit sloopten, betekende dat het definitieve einde van de blekerij-wasserij.

Na de oorlog is het gebouw kort in gebruik geweest voor de fabricage van grammofoonplaten van het merk Decca, doch dit gaf zo'n luchtverontreiniging dat deze vestiging maar van korte duur was.

Het was de heer J. H. Gottmer die het pand in 1949 kocht van de erven van Dieren-Bijvoet.

In het gebouw vestigde hij zijn uitgeverij en ook zijn drukkerij die tot op heden bekend staat onder de naam Amicitia.

Bijlagen

Bijlage 1

Uittreksel van de akte opgemaakt door notaris J. P. Keunen te Haarlem op 5 november 1798.

De schuldeisers van Agatha van Bemmelen waren o.a. Pieter van Schooten voor geleverde baars, C. Malefijt voor tabak, J. Beuming voor gemaakte kleding, Hendrik Gieske voor geleverd vlees, Leenderd de Koning voor chirurgijnskosten, Simon Beeke voor wagenmakerskosten, Hendrik Ruhl, haar smid, H. Lambert voor geleverde vitrioololie en Hendrik Lis, haar buurman, voor het varen door de vaart langs de Kleverlaan.

Aan een werkmans voor 5 dagen loon was zij f 4 schuldig.

Aan Hendrik Iden voor 18 weken winterhuur als tuinman à f 3 per week, en 7 weken zomerhuur à f 5 per week.

Aan Mie, de dienstmeid, voor een half jaar dienst f 20.

Aan Annemie, de keukenmeid, voor een half jaar dienst f 25.

Aan Hendrik van Zutphen, de landmeter, voor het in kaart brengen van de blekerij f 26.

Zij gebruikte voor het huishouden van 20 januari 1797 tot 1 mei 1797 f 202.

Voor het maken van loog op haar blekerij kostte haar een ton (vat) as f 70.

Een ton lange turf f 0,35.

Bij haar begrafenis was zij schuldig aan de pastoors Walré en Odailje f 11.

Aan de drie ontwijdsters (een nu uitgestorven beroep) f 9,50.

Voor de lijkkoets f 16, voor het zangkoor f 3, aan P. Handgraaf, Mr. timmerman, voor het maken van de kist f 24 en aan de schoolmeester voor het graven van het graf f 47.

Opvallend was de post van f 666 en 8 stuivers voor melk over 1796, geleverd door Jan Swanenburg, Simon van Schooten, Cornelis Schagen, Ruygrok en Boesé; er staat bij vermeld dat er geen quitantiën van waren, maar dat bij het afsnijden van de stok volgens gewoonte was afgerekend. Tot slot: haar batig saldo was maar liefst f 14.347 en 18 stuivers.

Bijlage 2

*Ter bruylofte van de heer Nicolaas Bijvoet en
meijuffrouw Agata van Dieren plegtig verenigt en
geviert op den 28 van Louwmaand (januari) 1798.*

*Ik zie in goude morgenstralen
Auroor aan d'ooster kim ontdekt
Nu heeft mijn vreugden maat nog paalen
'k Wierd nimmer blijder opgewekt*

*Dan deesen dag tot vrolijk juichen
Wijl reeds de braave heer Bijvoet
Vol liefde voor de trouwstoel buigen
Zoo rijen zoo zuiver in 't gemoet*

*Met sijnen keus juffrouw van Dieren
Die bij haar braafheid en verstand
En weer man, duisent gaaven sieren
Verbinden plegtig hart en hand*

Elisabeth Cotteraard

*Dat door het nuttig gaarenbleken
Heer Bijvoet in de volste kragt
Steeds uwen welvaart aan zal kweeken
Tot het laatste nageslagt*

*Dan eyndelijk lieve echtelingen
God staave uw geveste trouw
Dat met het siver feest besingen
Van heer Bijvoet en juffrouw*

*Van Dieren ja, u leeven rekken
Tot dat men eenmaal uwen kruin
Met goud en zierselen zal dekken
Hier buyten aan het zandrijk duyn*

Bijlage 3

Bloemencorso 12 april 1896

Onder auspiciën van de A.N.W.B. werd door Bram Koolhoven, een bekende Bloemendaler in die dagen, het corso georganiseerd.

Op de terreinen van de stoomwasserij van de firma Bijvoet werden 's morgens de vervoermiddelen opgetuigd, die 's middags de stoet zouden vormen; wagens, karren en fietsen.

Er zouden ook mensen te voet meelopen van wie de een zich nog gekker had verkleed dan de ander.

De bloemen die voor de versiering werden gebruikt, waren in hoofdzaak hyacinten, met manden vol aangevoerd van de bollenvelden uit de omgeving, maar ook van de naast de stoomwasserij gelegen velden, ter hoogte van de huidige Prof. van Vlotenweg, waar men naar behoefte mocht snijden.

Al in de vroege morgen kwamen de mensen met hun voertuigen aan de hand het terrein op, de meeste voorzien van enkele staaltjes ijzervlechtwerk om er de bloemen in te kunnen steken. Er waren zelfs mensen bij die daar, hamerend en knopend, de hele nacht mee hadden doorgebracht. Nu begonnen ze de verse bloemen aan de geraamtes te bevestigen. Er reden ook wagens mee die reclame maakten voor verschillende rijwielfabrikanten.

Met de harmoniekapel van Wolf voorop, gezeten op een open wagen van de Bloemendaalse omnibusdienst en ook al bedolven onder de bloemen, vertrok de stoet om half drie.

De route was als volgt: Korte Kleverlaan, Bloemendaalseweg, Korte Zijlweg, Elswoutslaan, Bovenweg, Zijweg, Duinlustweg, Korte Zijlweg, Bloemendaalseweg, Zomerzorgerlaan, Korte Laan, Meer en Bergse weg (Brederodelaan), Kennemerweg, Bloemendaalseweg, de Beeklaan (Busken Huetlaan) en tenslotte weer het terrein van Bijvoet.

Het was een enorm evenement; overal langs de route waren bogen opgericht, vlaggen uitgestoken, tribunes opgesteld. Duizenden mensen verdrongen zich langs de weg. Hoewel de tocht drie uur duurde - waarvan het laatste uur in de regen - bleek het feest volkomen geslaagd. Hoe kon het ook anders met zo'n organisator als Bram Koolhoven?

Koolhoven was directeur van de Bloemendaalse trammaatschappij, raadslid en later wethouder. Hij heeft ook veel gedaan voor de toentertijd opgerichte ijshockey-, cricket-, schiet- en wielersclubs.

Afkortingen: A.R.N.H. = Algemeen Rijks Archief Noord-Holland.
G.A.H. = Gemeente Archief Haarlem.
G.A.A. = Gemeente Archief Amsterdam.

56

- Bronnen:**
1. H. W. M. Plettenburg, De Blekerij, N.O.M. Arnhem 1963, p. 5.
 2. Ned. Patriciaat 1945, p. 78.
 3. A.R.N.H. o.r. no 330.
 4. A.R.N.H. o.r. no 1071.
 5. A.R.N.H. o.r. no 1072.
 6. G.A.H. not. no 553.
 7. G.A.H. not. no 658.
 8. A.R.N.H. o.r. no 1075.
 9. A.R.N.H. o.r. no 1060.
 10. A.R.N.H. o.r. no 1091.
 11. A.R.N.H. o.r. no 1077.
 12. G.A.A. part. archief no 88.
 13. A.R.N.H. o.r. no 1083.
 14. A.R.N.H. o.r. no 1080.
 15. P. Hoekstra, Proeve eener streekgeschiedenis (1947).
 16. A.R.N.H. o.r. no 1092.
 17. A.R.N.H. o.r. no 1085.
 18. A. M. G. Nierhoff, Lanen en wegen, 1963.
 19. Not. Ter Hofstede, 29-9-1856.
 20. J. Apon, Sparrenheuvel. 1961.
 21. A.R.N.H. o.r. no 1078.
 22. A.R.N.H. o.r. no 1081.
 23. Jaarboek Haarlem 1960 p. 81. C. W. D. Vrijland.
 24. A.R.N.H. o.r. no 1091.
 25. G.A.H. not. no 947.
 26. G.A.H. not. no 1502.
 27. G.A.H. not. no 1502.
 28. A.R.N.H. Collectie van aanwinsten no 409.
 29. G.A.H. not. no 1404.
 30. A.R.N.H. o.r. no 1084.
 31. G.A.H. not. no 1765.
 32. A.R.N.H. not. no 1765.
 33. A.R.N.H. not. no 220.
 34. Hoogheemraadschap Rijnland Leiden. no 274. Hrl. kwartier 1837.
 35. Hoogheemraadschap Rijnland Leiden. no 10853. Hrl. kwartier 1852.
 36. Kadaster Amsterdam. 272/15.
 37. Kadaster Amsterdam. 272/15.
 38. Kadaster Amsterdam. 529/45.